

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และขอเสนอรายละเอียดตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.1.1 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.1.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.1.3 ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.1.4 วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.1.5 การวัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. คุณลักษณะในตนเอง

2.1 ความหมายของคุณลักษณะในตนเอง

2.2 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.2.1 ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

2.2.2 ลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

2.3 การเห็นคุณค่าในตนเอง

2.3.1 ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง

2.3.2 ลักษณะของบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

2.3.3 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

2.3.4 การพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์แบบของมาสโลว์

2.4 ลักษณะมุ่งอนาคต

2.4.1 ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคต

2.4.2 ความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต

2.4.3 ปัจจัยที่ส่งเสริมลักษณะมุ่งอนาคต

2.5 ความเป็นผู้นำ

2.5.1 ความหมายของความเป็นผู้นำและความเป็นผู้นำ

2.5.2 รูปแบบความเป็นผู้นำ

3. สิ่งแวดล้อมทางการเรียน

3.1 บรรยากาศในการเรียนการสอน

3.1.1 ความหมายของบรรยากาศในการเรียนการสอน

3.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของบรรยากาศการเรียนการสอน

3.2 สัมพันธภาพกับครู

3.3 สัมพันธภาพระหว่างเพื่อน

3.4 การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ดิกสัน (Dixon, 1995, อ้างใน พิศิ มินศิริ, 2547 หน้า 10) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่ ผู้เรียนแต่ละคนวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้ริเริ่มและตั้งเป้าหมายในการเรียนเลือกแหล่งความรู้ เลือกแหล่งสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนรู้ รวมทั้งการประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง โดยอาจได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นหรือไม่ก็ได้ เช่นเดียวกันกับ โนลส์ (Knowles, 1975, หน้า 18) ซึ่งกล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนคิดริเริ่มการเรียนเอง โดยวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนของตน วางแผนในการเรียนรู้ แสวงหาแหล่งทรัพยากรความรู้ เลือกใช้ทวิวิธีการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนของตน โดยจะ ได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ตาม

สเคเกอร์ (Skager, 1978) จะเน้นเรื่องการเรียนรู้ด้วยตนเองว่าเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ส่วนบุคคล ผู้เรียนมีเป้าหมายในการพัฒนาทักษะความสามารถในการวางแผน การบริหารจัดการ และการประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งที่เป็นบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีการเรียนแบบร่วมมือกัน

สมิธ (Smith, 1982) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการดำเนินการเรียนของตนเองให้บรรลุผลสำเร็จโดยผู้เรียนจะทำการควบคุมการเรียนรู้ทั้งหมด เพื่อให้ประสบความสำเร็จ

ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนต้องใช้ทักษะในการตัดสินใจว่าจะเรียนอะไร จะเรียนเมื่อไร จะเรียนอย่างไร และจะเรียนที่ไหน เพื่อเป็นการวางวัตถุประสงค์ แสวงหาแหล่งการเรียนรู้ เลือกและใช้วิธีต่างๆในการเรียนรู้ รวมถึงการฟันฝ่าอุปสรรคของแต่ละบุคคล การมีกำลังใจ การประเมินความก้าวหน้า และการประเมินผล

บรูคฟีลด์ (Brookfield, 1985) ได้สรุปการเรียนรู้ด้วยตนเองว่า เป็นการแสวงหาความรู้โดยผู้เรียนเป็นผู้กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน ควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนในด้านเนื้อหาและวิธีการเรียน โดยอาจขอความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่นการกำหนดและใช้หนังสือประกอบการเรียนหรือบทความต่างๆ จากบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเลือกวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

บัวชาร์ด (Bouchard, 1994) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นวิธีการเรียนที่ผู้เรียนบริหารตนเองหรือเป็นกระบวนการจูงใจตนเองให้เรียนโดยปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนและปรับปรุงการเรียนของตน

ทองจันทร์ หงส์คารมภ์ (2531, หน้า 2) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มแสวงหาองค์ประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยจะอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม องค์ประกอบดังกล่าวได้แก่ 1) การหาความจำเป็นของการเรียนรู้ของตน 2) การตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ 3) การแสวงหาแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวัสดุและเป็นบุคคล 4) การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน และ 5) การประเมินผลการเรียนรู้ของตน

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538, หน้า 6) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเน้นการดำเนินการที่ผู้เรียนช่วยเหลือตนเอง ในการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มในการอยากรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด ทำการวางแผนการศึกษาค้นคว้าต่างๆ ด้วยตนเองไปจนจบกระบวนการเรียนรู้

พรจันทร์ สุวรรณชาติ (2540, หน้า 70) ให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ว่า เป็นกระบวนการที่บุคคลช่วยเหลือตนเองอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการวิเคราะห์ความต้องการของตนเองว่าต้องการเรียนรู้อะไร แล้วกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ หาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่อาจเป็นสิ่งมีชีวิตหรือวัตถุก็ได้ เลือกสรรการดำเนินการ กลยุทธ์การเรียนรู้ด้วยตนเองว่าจะเรียนอย่างไร ผู้เรียนต้องจัดสรรเวลา บริหารเวลาของตน ซึ่งสอดคล้องกับ คณาพร คมสัน (2540, หน้า 36) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองจะหมายถึง การที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม หรือถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ควบคุมการเรียน และปรับปรุงการเรียนของตนเอง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบ ผู้เรียนจะวินิจฉัยความต้องการในการเรียนของตน กำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ที่จะพัฒนาทักษะการเรียน วางแผนการเรียนรู้ โดยเลือกและออกแบบยุทธวิธีการเรียนที่จะทำให้งานบรรลุเป้าหมายโดยดำเนินการด้วยตนเองหรือร่วมมือกับผู้อื่นก็ได้

พัชร ะแสงสม (2544 , หน้า 10) ได้ให้ความหมายว่าการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็น กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการใช้ความรู้ ความสามารถ ในการแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง มีความตระหนักและรับผิดชอบต่อการเรียนของตน และประเมินผลด้วยตนเอง โดย อาจปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากครูผู้สอนหรือบุคคลอื่นก็ได้

จากความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเองที่กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการที่บุคคลวิเคราะห์ตนเองได้ว่าต้องการที่จะเรียนรู้อะไร มีการวางแผนและ ตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ แสวงหาแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง บริหารจัดการ ควบคุมตนเอง เพื่อให้ ประสบความสำเร็จ และมีประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้อาจได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นก็ตาม

ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ควรส่งเสริมให้มีในตัวผู้เรียนไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม โดยเฉพาะปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงหลายด้านไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในภาพรวม ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจอาชีพการงาน ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครอง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร รวมถึงมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี แต่มีข้อจำกัดของระบบการศึกษาเดิม ดังนั้นการเรียนรู้เฉพาะในสถาบันการศึกษานั้น อาจจะทำให้ผู้เรียนได้ความรู้ไม่ครบทั้งหมด ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้คนมีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และตระหนักถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวทางในการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 โดยให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นหลัก ให้ความสำคัญสูงสุดกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2542) ทั้งนี้ นักการศึกษาต่อเนื่องและนักการศึกษาผู้ใหญ่ ต่างยอมรับว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามที่คุณเรียนมีความต้องการจะเรียน เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจใฝ่เรียนตามที่ตนต้องการก็จะศึกษาต่อเนื่องโดยไม่ต้องมีใครบอก และยังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด นอกจากนี้ เหตุผลทางวิชาการด้านจิตวิทยาการศึกษายังสนับสนุนชัดเจนว่า ผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนอย่างมีจุดหมาย เต็มไปด้วยแรงจูงใจทำให้เรียนได้ดีกว่ามากกว่า จำได้นานมากกว่า และนำไปใช้ประโยชน์ได้ดีกว่าการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับการสอนจากผู้สอน อย่างไรก็ตาม ความรู้หรือข้อมูลต่างๆ ที่ผู้เรียนเรียนรู้และสะสมไว้จะค่อยๆ หดหายเสื่อมสภาพ สิ่งใดที่เรียนรู้ในวันนี้ อาจใช้การไม่ได้ภายใน 5- 10 ปี เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทุกๆ ด้าน

จุดมุ่งหมายของการศึกษาจึงควรเน้นทักษะการแสวงหาความรู้ของผู้เรียนมากกว่าเน้นให้ผู้เรียนจำความรู้ เพื่อจะได้แสวงหาความรู้ใหม่ให้เท่าทันโลก (ทองจันทร์ หงส์ลัดดมภ์, 2531, หน้า 1)

โนลส์ (Knowles, 1975, p. 14-17) กล่าวถึงการเรียนรู้ด้วยตนเองว่ามีความสำคัญ

4 ประการคือ

ประการที่ 1 บุคคลที่เรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนเองจะเรียนได้มากกว่า ดีกว่าบุคคลที่เป็นเพียงผู้รับ หรือรอให้ผู้สอนถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ บุคคลที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมาย และมีแรงจูงใจสูง สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่า และยาวนานกว่า บุคคลที่รอรับการสอนแต่อย่างเดียว

ประการที่ 2 การเรียนรู้ด้วยตนเองมีความสอดคล้องกับกระบวนการทางธรรมชาติของจิตวิทยาพัฒนาการ เมื่อแรกเกิดบุคคลต้องพึ่งผู้อื่น จำเป็นต้องมีบิดามารดาปกป้องและตัดสินใจแทน แต่เมื่อบุคคลเติบโตขึ้นมีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้นจะค่อยๆ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอิสระ ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น ไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมหรือกำกับของผู้อื่น จะมีความเป็นตัวของตัวเองเพิ่มขึ้น สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง และชี้นำตนเองได้

ประการที่ 3 มีนวัตกรรมทางการศึกษาเพิ่มขึ้นมาก เช่น มีหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนแบบเปิดศูนย์วิทยบริการ การศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนที่จัดสำหรับบุคคลภายนอก การศึกษาระบบมหาวิทยาลัยเปิด เป็นต้น รูปแบบของนวัตกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นความรับผิดชอบของผู้เรียนที่จะต้องเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ประการที่ 4 ความเปลี่ยนแปลงของโลกหลายๆ ด้านอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ในการศึกษาได้แก่

4.1 ความรู้ต่างๆ ที่มนุษย์ต้องรู้ และสะสมไว้จะค่อยๆ ล้าสมัย และหมดไปภายในเวลา 10 ปี หรือน้อยกว่า ดังนั้นจึงต้องพัฒนาทักษะดังกล่าวเมื่อบุคคลจบการศึกษาแล้ว ก็ยังสามารถแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ใหม่เท่าทันโลก

4.2 ความหมายของ “การเรียนรู้” หมายถึง การที่ผู้เรียนเริ่มเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียน เช่น เรียนรู้จากบิดา มารดา เพื่อน ครู สถาบันต่างๆ หรือจากสื่อมวลชน เป็นต้น นั่นก็คือ การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต และบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

4.3 การเรียนรู้ด้วยตนเอง จะไม่จำกัดอายุผู้เรียน ผู้เรียนมีโอกาสดังกล่าวที่ตัดสินใจเลือกเรียนตามความสนใจ และความต้องการที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนที่อยู่ในวัยเยาว์ควรเน้นทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อจะได้ใช้ทักษะนี้ในการแสวงหาความรู้ให้ทันต่อเหตุการณ์ การเปลี่ยนแปลงของโลก

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนจึงมีความจำเป็นต้องแสวงหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับวิทยาการใหม่ๆ โดยไม่จำเป็นต้องรอให้จบการศึกษา หรืออยู่ในระดับอุดมศึกษาไปแล้วจึงค่อยแสวงหาความรู้ ควรเริ่มพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไปในอนาคต และเป็นการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้

ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สมคิด อิสระวัฒน์ (2532, หน้า 76) เชื่อว่า การที่บุคคลมีพฤติกรรมการเรียนรู้แบบ “เรียนรู้ด้วยตนเอง” (Self-directed learning) จะนำไปสู่การเป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ตลอดชีวิต (Lifelong learner) การเรียนรู้ด้วยตนเองควรมีลักษณะ ดังนี้

1. สมารถใจที่จะเรียนด้วยตนเอง (Voluntarily to learn) มิได้เกิดจากการบังคับ แต่มีเจตนาที่จะเรียนด้วยความอยากรู้
2. ตนเป็นแหล่งข้อมูลของตน (Self-resourceful) นั่นคือ ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่า สิ่งที่ตนจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการและวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดการการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยตนเอง (manager of change) ผู้เรียนต้องตระหนักในความสามารถของตนเอง ตัดสินใจได้ มีการรับผิดชอบต่อหน้าที่ และบทบาทในการเป็นผู้เรียนรู้ที่ดี
3. ผู้เรียนต้องรู้ “วิธีที่จะเรียน” (Know how to learn) นั่นคือ ผู้เรียนควรทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตน รู้ว่าตนจะไปสู่จุดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร

ละอียด แจ่มจันทร์ (2540, หน้า 1) สรุปลักษณะผู้เรียนที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 8 ข้อ ดังนี้

1. ผู้เรียนรู้ว่าเรียนอะไร จากใคร และจากที่ไหน
2. สามารถแสวงหาแหล่งความรู้ หรือเข้าถึงข้อมูลที่ตนเองต้องการ
3. วิเคราะห์และคัดสรรได้ว่าสารสนเทศต่างๆ ที่ได้มานั้นมีค่าต่อการเรียนรู้
4. อุดหนุน มีทักษะในการเข้าถึงข้อมูลที่ตนเองต้องการได้
5. สามารถถ่ายทอดความรู้ สื่อความได้ดี และมีแนวคิดในการแก้ปัญหา
6. ใช้คำถามเป็น
7. นำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาได้
8. ให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมงานและสามารถทำงานกลุ่มได้ดี

รุ่ง แก้วแดง (2542, หน้า 113-114) กล่าวว่า ผู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง จะมีลักษณะดังนี้

1. มีความคิดริเริ่มในการวินิจฉัย หรือประเมินความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง

อาจจะโดยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ได้

2. เลือกแหล่งที่เหมาะสมเพื่อช่วยในการเรียนรู้ และถ้าจำเป็นก็อาจหามาตรการอื่นในการเรียนที่ไม่ต้องเรียนรู้เองก็ได้

3. รู้จักพัฒนาเกณฑ์ที่ประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการค้นหาคำตอบและการให้เหตุผล

4. รู้จักถามเหตุผลของการมีกฎระเบียบ กระบวนการ หลักการ และข้อสมมติฐานที่ยอมรับได้โดยปริยาย

5. ปฏิเสธที่จะเห็นด้วยหรือปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้อื่น(ครูหรือผู้ฝึก) ต้องการ ถ้าเห็นว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้

6. ตระหนักในทางเลือกทั้งโดย ยุทธศาสตร์การศึกษา และการแปลความหมาย เลือกทางเลือกที่สอดคล้องกับแนวความคิด และวัตถุประสงค์ของตนอย่างมีเหตุผล

7. ทบทวนกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในฐานะเป็นพัฒนาการทางความรู้และสังคม และสามารถปรับยุทธศาสตร์ของตนเอง เพื่อเสริมศักยภาพในการเรียนรู้

8. มองเป้าหมาย นโยบาย และแผน อย่างอิสระโดยปราศจากแรงกดดันจากผู้อื่น

9. พัฒนาความเข้าใจในความเป็นไปต่างๆ จนสามารถอธิบายกับผู้อื่นได้

10. สร้างกรอบแนวความคิดได้ชัดเจนอย่างอิสระ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแนวความคิดเมื่อมีเหตุผล

11. สามารถแสวงหาความรู้ได้เองด้วยความกระตือรือร้นอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่พึ่งการเสริมแรงหรือรางวัลจากผู้อื่น

12. ระบุค่านิยมส่วนตัวและความสนใจของตนเองได้

13. เต็มใจและสามารถยอมรับแนวความคิดอื่นที่ถูกต้อง และเผชิญกับการต่อต้านอุปสรรค รวมทั้งการวิจารณ์เป้าหมายของตนเองโดยปราศจากโทสะ

14. สามารถประเมินข้อบกพร่องและข้อจำกัดของตนเองในฐานะผู้เรียนได้

โนลส์ (Knowles, 1975, p. 61) ได้สรุปลักษณะของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองเป็น 9 ประการ ดังนี้

1. มีความเข้าใจในความแตกต่างด้านความคิด มีทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ นั่นคือรู้ความแตกต่างระหว่างการเรียนการสอนที่ครูเป็นผู้ชี้แนะ กับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ขึ้นกับใคร และเป็นคนที่สามารถนำตนเองได้

3. มีความสามารถที่จะสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ได้ดี เพื่อที่จะใช้บุคคลเหล่านี้เป็นเหมือน

สิ่งสะท้อนให้ทราบถึงความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง การวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง การเรียนรู้ และการช่วยเหลือบุคคลอื่น และการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านั้น

4. มีความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง โดยความช่วยเหลือจากผู้อื่น

5. มีความสามารถในการแปลงความต้องการทางการเรียนออกมาเป็นจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ในรูปแบบที่จะทำให้การประเมินผลสำเร็จนั้นเป็นไปได้

6. มีความสามารถในการโยนโยนความสัมพันธ์กับผู้สอน ใช้ประโยชน์จากผู้สอนในการทำเรื่องยากให้ง่ายขึ้น และเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือหรือที่ปรึกษา

7. มีความสามารถในการหาแหล่งความรู้ที่เป็นตัวบุคคล และแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

8. มีความสามารถในการเลือกแผนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการและมีความคิดริเริ่มในการวางแผนนโยบายอย่างมีทักษะความชำนาญ

9. มีความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำผลของข้อค้นพบต่างๆ ไปใช้อย่างเหมาะสม

กุกลิเอลมีโน(Guglielmino, Lucy M., 1977, อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2542, หน้า 6-8) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง จะมีคุณลักษณะ 8 ประการดังนี้

1. การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้(Openness to learning opportunities) มีลักษณะเป็นผู้รักความก้าวหน้า ใฝ่สร้างอนาคต สามารถบังคับตนเองให้กระทำในสิ่งที่ควรจะทำ ยินดีต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่น ๆ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ยังเรียนรู้มาก ยิ่งรู้สึกว่าการเรียนรู้อย่างไรก็ตาม สามารถหาเวลาเรียนได้เสมอ ไม่ว่าจะมีการกิจยุ่งยากเพียงใดก็ตาม ไม่มีปัญหาในการอ่าน ทราบว่าเมื่อไรที่จะเรียนรู้ในเรื่องใด สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่กำลังเรียนกับเป้าหมายในระยะยาวที่ตั้งไว้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเกือบทุกเรื่องที่ต้องการจะเรียนรู้ มีความสนุกสนานในการค้นหาคำตอบสำหรับข้อคำถามต่างๆ ชอบทดลองเรียนสิ่งใหม่ๆ สามารถคิดค้นวิธีการแปลกๆใหม่ๆ ที่จะทำสิ่งต่างๆ และชอบสำรวจตรวจสอบปัญหาต่างๆ

2. มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ (Self-concept as an Effective Learner) คือเป็นผู้ต้องการเรียนรู้ ปรารถนาจะให้มีความรู้มาก ๆ ที่จะเรียนในแต่ละวัน ถ้าตัดสินใจที่จะเรียนรู้จะไรก็ตาม สามารถหาเวลาเรียนได้เสมอ ไม่ว่าจะมีการกิจยุ่งยากเพียงใดก็ตาม ไม่มีปัญหาในการอ่าน ทราบว่าเมื่อไรที่จะเรียนรู้ในเรื่องใด สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่กำลังเรียนกับเป้าหมายในระยะยาวที่ตั้งไว้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเกือบทุกเรื่องที่ต้องการจะเรียนรู้ มีความสนุกสนานในการค้นหาคำตอบสำหรับข้อคำถามต่างๆ ชอบทดลองเรียนสิ่งใหม่ๆ สามารถคิดค้นวิธีการแปลกๆใหม่ๆ ที่จะทำสิ่งต่างๆ และชอบสำรวจตรวจสอบปัญหาต่างๆ

3. มีความคิดริเริ่มและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Initiative and independence in learning) คือ เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเองได้ดี สามารถคิดค้นวิธีการต่างๆ ได้หลายแบบ สำหรับการเรียนรู้เรื่องใหม่ๆ ยอมรับในความผิดพลาดของตนเอง เป็นผู้นำกลุ่มในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ และเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพทั้งในชั้นเรียน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4. มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน (Informed acceptance of responsibility for one's own learning) คือเป็นผู้ที่ทราบว่า ตนเองต้องการเรียนอะไร ถ้ามีสิ่งที่ต้องการเรียนรู้จะหาทางเรียนรู้ให้ได้ เข้าใจบทบาทของตนเองว่าเป็นใคร อยู่ในฐานะอะไร และกำลังทำอะไร ต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรเรียนอะไร และจะเรียนอย่างไร เมื่อต้องเรียนสิ่งที่ยากก็ไม่ใช่ข้ออ้าง ถ้าเป็นเรื่องที่ตนสนใจ และสามารถบอกได้ว่าตนเองมีความถนัดเรื่องใด

5. มีความรักในการเรียน (Love of learning) คือเป็นผู้ที่กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รักและใส่ใจในการเรียนรู้อยู่เสมอ มีความชื่นชอบผู้ที่รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ชอบแก้ปัญหาที่มีแง่คิดหลายๆ ทาง เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และเห็นว่าการสอบไม่ใช่ประเด็นสำคัญ หากแต่ความเข้าใจต่อเรื่องที่ศึกษามีความสำคัญมากกว่า

6. มีความคิดสร้างสรรค์ (Creative) คือเป็นผู้ที่รู้จักตนเองดีพอในการเรียนไม่ต้องการให้ผู้สอนบอกทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อประสบกับปัญหาที่ไม่เข้าใจ ไม่หลีกเลี่ยงไปจากสิ่งนั้น สามารถทำงานตามลำพังได้ดี โดยสามารถนำความคิดไปปฏิบัติให้เกิดผลได้

7. มองอนาคตในแง่ดี (Positive orientation to the future) คือ เป็นผู้ที่ชอบสถานการณ์การเรียนที่มีการท้าทาย ชอบแก้ปัญหาที่มีคำตอบถูกมากกว่า 1 คำตอบ มีความพยายามเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับเป้าหมายระยะยาวที่ตั้งไว้ และคิดว่าห้องสมุด เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญต่อการศึกษา

8. สามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา (Ability to use basic study skills and problem-solving skills) คือ เป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจในการศึกษาเรื่องใหม่ๆ ทราบแหล่งข้อมูลที่ต้องการค้นหา มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างมาก มีทักษะในการฟัง การอ่าน การเขียน และการจำ รู้จักวิธีการเรียน และเห็นว่าปัญหาต่างๆ เป็นสิ่งที่ท้าทาย

สเคเจอร์ (Skager, 1978) ได้

อธิบายคุณลักษณะของผู้เรียนรู้ด้วยตนเองว่า มีคุณลักษณะดังนี้

1. เป็นผู้ยอมรับตัวเอง (Self-acceptance) หมายถึงมีเจตคติในเชิงบวกต่อตนเอง
2. เป็นผู้ที่มีการวางแผนกิจกรรมการเรียน (Planfulness) ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ
 - 2.1 รู้ถึงความต้องการในการเรียนของตน
 - 2.2 วางจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับตนเอง ให้สอดคล้องกับความต้องการที่ตั้งไว้
 - 2.3 มีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน

3. มีแรงจูงใจภายใน (Intrinsic motivation) เป็นผู้ที่มีความสนใจอยู่ภายในต่อกิจกรรมการเรียนรู้ โดยปราศจากสิ่งที่ควบคุมจากภายนอก เช่น รางวัล การถูกตำหนิ การลงโทษ การชื่นชม การเรียนรู้ที่อยู่ภายนอกสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีรูปแบบ และเพื่อที่จะเลื่อนกำหนดหรือดำเนินต่อไปได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้

4. มีการประเมินตนเอง (internalized evaluation) สามารถที่จะประเมินผลตนเองได้ว่า จะเรียนได้ดีแค่ไหน โดยอาจขอให้ผู้อื่นประเมินการเรียนรู้ของตนก็ได้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องยอมรับการประเมินภายนอกว่าถูกต้อง ก็ต่อเมื่อผู้ประเมินมีความคิดอย่างอิสระ และการประเมินสอดคล้องกับสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏจริงในขณะนั้น

5. เปิดโอกาสต่อประสบการณ์ (Openness to experience) ผู้เรียนที่เปิดโอกาสต่อการเปิดประสบการณ์ในกิจกรรมหลายรูปแบบ สะท้อนให้เห็นการกำหนดการเรียนรู้ และการวางแผนเป้าหมาย โดยอาจจะมีเหตุหรือไม่ก็ได้ในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใหม่ๆ มีความใคร่รู้ มีความอดทนต่อปัญหาที่ยังสงสัย ชื่นชอบต่อสิ่งที่ซับซ้อน เข้าร่วมกิจกรรมใหม่ๆ และเปิดโอกาสต่อประสบการณ์

6. มีความยืดหยุ่น (Flexibility) มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ มีความยินดีที่จะเปลี่ยนแปลงเป้าหมาย หรือวิธีการเรียน และใช้ระบบเข้าถึงปัญหา ใช้วิธีสำรวจตรวจสอบ ลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ได้แสดงให้เห็นถึงการขาดความตั้งใจในการเรียนรู้ ความล้มเหลวจะนำมาปรับปรุง ไม่ใช่การถอยหนี

7. การเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) ผู้เรียนจะผูกพันกับวิธีการเรียนรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ภายใต้บริบทแวดล้อมที่เฉพาะอย่าง ผู้เรียนสามารถจัดการปัญหาตามเวลาที่กำหนด โดยจะพิจารณาถึงสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ว่ามีคุณค่า และยอมรับได้แค่ไหน อย่างไรก็ตาม การเป็นตัวของตัวเองจะกระทำโดยตัวผู้เรียนเองเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับได้

ลักษณะของผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเองมิได้เกิดขึ้น หรือมีอยู่ในตัวของบุคคลทุกคน แต่ทั้งนี้เราก็อาจสร้าง และฝึกให้ผู้เรียนให้มีลักษณะเป็นผู้ที่รู้จักเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง นักการศึกษาหลายท่านเห็นพ้องว่าการที่จะให้ผู้เรียนเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับตนเอง (Self-resourceful) จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น (Tough, A.M., 1978; Knowles, M.S., 1975; Kidd, J.R., 1973; Smith, Robert M., 1977; Griffin, 1977; Cross, K.P., 1982, อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2542, หน้า 10-12) บทบาทของ “พี่เลี้ยง” หรือผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) จึงเป็นสิ่งที่จะทำให้ลักษณะดังกล่าวเกิด

วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากคำจำกัดความ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่นักการศึกษาได้อธิบายไว้นั้น แสดงถึงวิธีการเรียนที่เป็นระบบมีขั้นตอน สมคิด อิศระวัฒน์ (2538, หน้า 15) กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ต้องการคือ วิธีการที่ตนมีส่วนร่วมและทำด้วยตนเอง

สุรกุล เจนอบรม (2532 , หน้า 61) แนะนำวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

1. สำรวจตนเอง เป็นการทำความรู้จักและสำรวจว่าตนสนใจเรื่องใดมากที่สุด มีความสามารถเฉพาะด้านใด สนใจอะไรบ้าง ตลอดเวลาที่ผ่านมามีประสบการณ์สำเร็จในการเรียนมากน้อยเพียงใด มีความพอใจจะเรียนอย่างไร ด้วยวิธีใด
 2. ทำสมุดบันทึกส่วนตัว เพื่อใช้บันทึกข้อมูล ความคิด เรื่องราวต่างๆ ที่ได้เรียนรู้หรือเกิดขึ้นในสมองเรา สมุดนี้จะช่วยเก็บสะสมความคิดที่ละเอียดละน้อยเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติมให้กว้างไกลออกไป
 3. กำหนดโครงการที่จะเรียนจากสมุดบันทึก และจากการสำรวจตนเอง นำมาขยายเป็นโครงการ แผนการเรียน จะเรียนอย่างไร โดยพิจารณาว่าความรู้ที่ต้องการแสวงหานั้น ช่วยให้เราถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ เกิดความพอใจ ความสนุกสนานที่จะได้เรียนวิชานี้หรือเปล่า ประหยัดเงินและเวลามากน้อยเพียงใด
 4. สร้างห้องสมุดของตนเอง หมายถึง การรวบรวมรายชื่อ ข้อมูล แหล่งความรู้ต่างๆ หนังสือที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ตรงกับความสนใจ เพื่อใช้ศึกษาค้นคว้า
 5. ค้นหาแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น เช่น ผู้รู้ ผู้ชำนาญการในอาชีพต่างๆ ห้องสมุด สมาคม เป็นต้น ซึ่งแหล่งความรู้เหล่านี้จะเป็นแหล่งความรู้สำคัญในการค้นคว้า
 6. หาเพื่อนร่วมเรียน เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กันขึ้น
 7. การเลือกเรียนวิชาต่างๆ ที่สนใจ ซึ่งอาจจะเลือกเรียนจากสถานศึกษาที่เปิดสอนเวลาเย็น หรือวันหยุด หรือเรียนทางวิทยุโทรทัศน์ ไปรษณีย์ จากมหาวิทยาลัยเปิด เป็นต้น โดยที่ลักษณะของการเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเข้าชั้นเรียน
 8. การเรียนรู้จากการฝึกและปฏิบัติ ซึ่งก่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์
- เพนแลนด์ (Penland, 1979, อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2538, หน้า 5) พบว่า วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองที่นำมาใช้ในการเรียน และเป็นวิธีที่ดีที่สุด คือ การสังเกต การอ่าน การพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ การถามคำถาม การฟัง การลองผิดลองถูก
- สมคิด อิศระวัฒน์ (2542, หน้า 78) อธิบายว่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเมื่อฝึกผู้เรียนให้เป็นผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเอง มีดังนี้

1. ผู้เรียนส่วนหนึ่งอาจไม่รู้ว่าตนกำลังเรียนอยู่ คนเหล่านี้ คิดว่าการเรียนรู้ คือ สิ่งที่

เขาต้องทำเมื่ออยู่ในโรงเรียน เรียนจากห้องเรียนเท่านั้น

2. ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าตนมีวิธีการเรียนรู้อย่างไร ไม่ได้ตระหนักถึงขั้นตอนของการเรียนรู้ (Learning process) และรวมไปถึงวิธีการเรียนของแต่ละคน

3. ความสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนแต่ละคนมีไม่เท่ากัน ผู้ที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกต่อการเรียน ต้องมีความเข้าใจว่าเมื่อใดสมควรเข้าไปช่วยเหลือ

4. บทบาทของบุคคลแต่ละคนที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มจะต่างกัน

5. แนวโน้มการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้มากถ้าผู้เรียนได้เรียนอย่างเป็นส่วนตัว (Self-directed way)

6. การเรียนรู้ด้วยตนเองไม่จำเป็นต้องเรียนคนเดียว อาจจะสอบถามหรือขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ในบางกรณีอาจทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่ผู้เรียนควรมีความรู้สึกว่าตนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง (Independent learner) เรื่องของการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นเรื่องภายในจิตใจสำนึกของผู้เรียน เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียนมากกว่าเป็นการจัดการภายนอก วิธีการที่บุคคลเรียนรู้ด้วยตนเอง จะเป็นวิธีการที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้องงามในระดับดี

7. การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากถ้าจัดในสถาบันการศึกษาต่างๆ เพราะตามธรรมชาติของสถาบันเป็นผู้กำหนดสิ่งที่ต้องเป็นต้องทำไว้ก่อน การดำเนินการฝึกผู้เรียนให้มีการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น จึงต้องปรับระบบอื่นให้สอดคล้องด้วย เช่นการวัดผล การจัดชั้นเรียน ตารางการเรียน เป็นต้น

8. วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด แต่เป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับบุคคล และในสถานการณ์บางอย่างเท่านั้น

โนลส์ (Knowles, 1975, หน้า 9 - 13) ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่เป็นบทบาทของผู้เรียนไว้ ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (Setting a climate)

ผู้เรียนต้องสร้างความรู้สึว่าผู้สอนมีความห่วงใย เอื้ออาทรต่อผู้เรียนอย่างจริงใจ และสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ แม้ว่าผู้สอนจะไม่เคยรู้จักผู้เรียนมาก่อนก็ตาม

ผู้เรียนและผู้สอนต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน และรับรู้ว่าคุณสอนยอมรับประสบการณ์และความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้ ขณะเดียวกันผู้เรียนต้องยอมรับความสามารถของผู้เรียนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

มีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมอย่างอิสระต่อการเรียนรู้กับผู้อื่น มีความกระตือรือร้นอยากเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถเผชิญหน้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นได้

เข้าใจบทบาทของผู้สอนว่าเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ช่วยเหลือ หรือผู้อำนวยความสะดวก

ในการเรียนรู้ พร้อมทั้งเข้าใจบทบาทของตนเองว่าเป็นผู้กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และมีความรับผิดชอบ

มีความเชื่อถือว่าว่างใจซึ่งกันและกัน เปิดใจกว้างสำหรับการเรียนรู้ และเรียนรู้อย่างจริงจัง

2. การวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ (Diagnosis needs for learning) ผู้เรียนจะต้องสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของตนเอง และระบุความต้องการนั้น เพื่อเลือกสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนการเรียนรู้

3. การวางแผนการเรียนรู้ (Designing a learning plan) ผู้เรียนต้องวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง แบ่งออกเป็น 4 ระยะ

ระยะเริ่มแรก เน้นความจำเป็น วัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้

ระยะวางแผน เน้นการระบุแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และเกณฑ์ของความสำเร็จ

ระยะปฏิบัติการ เน้นการปฏิบัติตามกิจกรรมการเรียนรู้ การวิเคราะห์ความรู้ และบันทึกความก้าวหน้าของการเรียน

ระยะประเมินผล เป็นการประเมินจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร และควรปรับปรุงอย่างไร

นอกจากนี้ผู้สอนก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวความคิดของตนเองว่า ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือเป็นผู้เอื้อประโยชน์ของการเรียนรู้ และผู้สอนควรพัฒนาทักษะในการสอนการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ผู้เรียนให้สำเร็จด้วยกระบวนการศึกษาแบบผู้ใหญ่ 7 ข้อ ซึ่งในแต่ละข้อ โนลส์ (Knowles, 1975, p.34 - 37) ได้ตั้งคำถามเพื่อความสะดวกต่อการเตรียมบทบาทของผู้สอน ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (Climate setting)

ผู้สอนจะอย่างไร ให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคยกัน เป็นแหล่งความรู้ซึ่งกันและกัน
ผู้สอนจะอย่างไร จึงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจแนวคิดของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
ผู้สอนจะอย่างไร จึงจะเตรียมผู้เรียนให้มีประสบการณ์ ที่จะนำไปสู่การฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้สอนจะอย่างไร จึงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทผู้สอน ว่าเป็นผู้อำนวยความสะดวก และเป็นแหล่งความรู้ของผู้เรียน มีความเชื่อมั่นว่าผู้เรียนจะมีความรู้ลึกที่ดีเมื่อมีกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน

ผู้สอนจะอย่างไร จึงสามารถแสดงตนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อถือ
 ผู้สอนจะอย่างไร จึงสามารถเตรียมผู้เรียนให้มีประสบการณ์ในการทำงาน
 ร่วมกัน

ผู้สอนจะอย่างไร จึงสามารถสร้างบรรยากาศการประทับใจ ประคับประคอง และการ
 ดูแลอย่างเข้มงวด

2. การวางแผน (Planning)

ผู้สอนจะตัดสินใจเลือกวิธีการสอนอย่างไร และผู้สอนจะนำเสนอวิธีการ
 เหล่านั้นให้ผู้เรียนได้ตัดสินใจเลือกได้อย่างไร

ผู้สอนจะยึดพื้นฐานทางจริยธรรมข้อใดมาใช้ในการตัดสินใจ และทำอย่างไรที่
 จะอธิบาย หรือแนะนำผู้เรียนให้ใช้หรือไม่ใช้ทางเลือกนั้น

ผู้สอนจะใช้วิธีใด นำผู้เรียนไปสู่กระบวนการตัดสินใจ การลงมติกลุ่มใหญ่
 และเป็นตัวแทนรับผิดชอบในกลุ่มย่อย

3. การวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ (Diagnosis needs for learning)

ผู้สอนจะสร้างรูปแบบความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างไร

ผู้สอนจะประเมินความแตกต่างของระดับการพัฒนาของผู้เรียนกับเกณฑ์ที่ตั้ง
 ไว้ให้เป็นไปตามจริง และเกิดการสร้างสรรค์ได้อย่างไร

4. การตั้งเป้าหมาย (Setting goals)

ผู้สอนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายทอดความต้องการการเรียนรู้เป็น
 วัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน มีความเป็นไปได้และสามารถประเมินผลได้อย่างไร

ผู้สอนจะให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ได้
 อย่างไร

5. การออกแบบแผนการเรียนรู้ (Designing a learning plan)

ผู้สอนจะออกแบบแผนการเรียนรู้ตามแนวทางใด

ผู้สอนจะให้ช่วยเหลือผู้เรียนอย่างไร ต่อการออกแบบแผนการเรียนรู้ด้วย
 ตนเอง

ผู้สอนจะอย่างไรให้ผู้เรียนรู้จักแหล่งความรู้และกลยุทธ์ในการใช้แหล่ง
 ความรู้นั้น

6. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Engaging in learning activities)

ผู้สอนต้องรับผิดชอบกิจกรรมการเรียนรู้ใดที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์
 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้สอนจะปฏิบัติอย่างไร ตอบบทบาทการเป็นที่ปรึกษาและเป็นแหล่งความรู้ของผู้เรียน

ความรับผิดชอบของผู้เรียนในการประกันคุณภาพกิจกรรมการเรียนรู้ คืออะไร

7. การประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ (Evaluation learning outcome)

บทบาทของผู้สอนในการป้อนข้อมูลให้ผู้เรียนเกี่ยวกับการเรียนรู้ การประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของผู้เรียน คืออะไร

ผู้สอนใช้เกณฑ์อะไรตัดสินเครื่องมือประเมินว่าเหมาะสมต่อการบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้

ผู้สอนแสดงผลการตัดสินใจอย่างไร ที่ช่วยเพิ่มอัตรานักเรียน และการนำตนเองของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นวิธีที่ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการสำรวจความต้องการของตนเองว่าต้องการเรียนรู้อะไร จากนั้นวางแผนและกำหนดเป้าหมาย เลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง แสวงหาแหล่งความรู้ทั้งจากบุคคล และทรัพยากรอื่นๆ เช่น ตำรา สารสาร งานวิจัย เป็นต้น ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ของตน

การวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กุกลิเอลมินโน (Guglielmino, Lucy M., 1977, อ้างใน ,พิศดี มินศิริ, 2547, หน้า 24-25)

ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง Development of the Self-Directed Learning Readiness Scale พบว่าลักษณะความพร้อมของการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning Readiness Scale ที่เรียกย่อๆว่า SDLRS) จากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำนวน 14 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เริ่มต้นด้วยให้กลุ่มตัวอย่างระบอบองค์ประกอบที่สำคัญที่มีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงความสามารถ เจตคติ และบุคลิกส่วนตัวที่สำคัญ แล้วนำองค์ประกอบที่ได้จากการสำรวจมาประเมิน นำมาเป็นข้อมูลสำหรับการสร้าง SDLRS (Self-Directed Learning Readiness Scale) แบบวัดนี้สร้างขึ้นในลักษณะให้ตอบคำถามเกี่ยวกับตนเอง พร้อมกับตัวเลือกลักษณะมาตราประมาณค่า (Likert-type item) จำนวน 41 ข้อ หลังจากได้แก้ไขปรับปรุงหัวข้อต่างๆ แล้ว ได้นำเครื่องมือนี้ให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 307 คน ในรัฐจอร์เจีย กานาดา และรัฐเวอร์จิเนีย ตอบแบบวัด นำคำตอบมาวิเคราะห์รายข้อ (Item Analysis) และวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) แล้วคัดเลือกข้อความต่างๆ เพื่อการแก้ไขและประมาณค่าพารามิเตอร์ของแบบวัด ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 0.87 จากการวิเคราะห์องค์ประกอบลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองมี 8 องค์ประกอบคือ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้

อัตรโนทัศน์ในการเป็นผู้เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ความคิดริเริ่มและมีอิสระในการเรียนรู้ ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ความรักในการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ การมองโลกในแง่ดี ความสามารถในการใช้ทักษะขั้นพื้นฐาน และทักษะการแก้ปัญหา

นรินทร์ บุญชู (2532, หน้า 41-42) ได้นำแบบวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง SDLRS ของ Guglielmino มาดัดแปลงเป็นภาษาไทย และปรับปรุงใหม่เนื่องจากแบบวัดดังกล่าวเป็นเครื่องมือที่สร้างสำหรับกลุ่มคนในวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งมีความแตกต่างกับวัฒนธรรมตะวันออก โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทย ได้แบบวัดซึ่งมีความเชื่อมั่น 0.84 โดยทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 คน ซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง นำมาวิเคราะห์เพื่อจัดองค์ประกอบใหม่ นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) สกัดตัวประกอบด้วยวิธีองค์ประกอบสำคัญ (Principle axes method) และหมุนแกนองค์ประกอบแบบอโรทอนอล ด้วยวิธีแวร์เมกซ์ (Varimax orthogonal rotation) ได้องค์ประกอบความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง 8 ด้าน คล้ายคลึงกับผลการวิจัยของ Guglielmino ที่ประกอบด้วย

1. การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ (Openness to learning opportunities) มีลักษณะเป็นผู้รักความก้าวหน้า ใฝ่สร้างอนาคต สามารถบังคับตนเองให้กระทำในสิ่งที่ควรจะทำ ยินดีต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่น ๆ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ยิ่งเรียนรู่มาก ยิ่งรู้สึกละโล่งใจ ในโลกล้วนน่าตื่นเต้น การเรียนรู้เป็นเรื่องสนุก ต้องการการเรียนรู้ให้มากขึ้นเพื่อจะได้เป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นผู้รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง เชื่อว่าไม่มีใครแก่เกินเรียน ถือว่า การเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำหรับการดำเนินชีวิต ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ หลายอย่างในแต่ละปีและคิดว่า ผู้ใฝ่เรียนอยู่เสมอคือผู้นำ

2. มโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (Self-concept as an effective learner) คือเป็นผู้ต้องการเรียนรู้ ปรารถนาจะมีเวลามากๆที่จะเรียนในแต่ละวัน ถ้าตัดสินใจที่จะเรียนรู้จะไรก็ตาม สามารถหาเวลาเรียนได้เสมอ ไม่ว่าจะมียาภารกิจยุ่งยากเพียงใดก็ตาม ไม่มีปัญหาในการอ่าน ทราบดีว่าเมื่อไรที่จะเรียนรู้ในเรื่องใด สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่กำลังเรียนกับเป้าหมายในระยะยาวที่ตั้งไว้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเกือบทุกเรื่องที่ต้องการจะเรียนรู้ มีความสนุกสนานในการค้นหาคำตอบสำหรับข้อคำถามต่างๆ ชอบทดลองเรียนสิ่งใหม่ๆ สามารถคิดค้นวิธีการแปลกๆใหม่ๆ ที่จะทำสิ่งต่างๆ และชอบสำรวจตรวจสอบปัญหาต่างๆ

3. มีความคิดริเริ่มและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Initiative and independence in learning) คือ เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเองได้ดี สามารถคิดค้นวิธีการต่างๆ ได้หลายแบบ สำหรับการเรียนรู้เรื่องใหม่ๆ ยอมรับในความผิดพลาดของตนเอง เป็นผู้นำกลุ่มในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ และเป็นผู้เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในชั้นเรียน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4. มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน (Informed acceptance of responsibility for one's own learning) คือเป็นผู้ที่ทราบว่า ตนเองต้องการเรียนอะไร ถ้ามีสิ่งที่ต้องการเรียนรู้จะหาทางเรียนรู้ให้ได้ เข้าใจบทบาทของตนเองคิดว่าตนเป็นใคร อยู่ในฐานะอะไร และกำลังทำอะไร ต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรเรียนอะไร และจะเรียนอย่างไร เมื่อต้องเรียนสิ่งที่ยากก็ไม่น้อยท้อ ถ้าเป็นเรื่องที่ตนสนใจ และสามารถบอกได้ว่าตนเองมีความถนัดเรื่องใด

5. มีความรักในการเรียน (Love of learning) คือเป็นผู้ที่กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รักและใส่ใจในการเรียนรู้อยู่เสมอ มีความชื่นชอบผู้ที่รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ชอบแก้ปัญหาที่มีแง่คิดหลายๆ ทาง เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และเห็นว่าการสอบไม่ใช่ประเด็นสำคัญ หากแต่ความเข้าใจต่อเรื่องที่ศึกษามีความสำคัญมากกว่า

6. มีความคิดสร้างสรรค์ (Creative) คือเป็นผู้ที่รู้จักตนเองดีพอ ในการเรียน ไม่ต้องการให้ผู้สอนบอกทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อประสบกับปัญหาที่ไม่เข้าใจ ไม่หลีกเลี่ยงไปจากสิ่งนั้น สามารถทำงานตามลำพังได้ดี โดยสามารถนำความคิดไปปฏิบัติให้เกิดผลดีได้

7. มองอนาคตในแง่ดี (Positive orientation to the future) คือ เป็นผู้ที่ชอบสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีการท้าทาย ชอบแก้ปัญหาที่มีคำตอบถูกมากกว่า 1 คำตอบ มีความพยายามเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับเป้าหมายระยะยาวที่ตั้งไว้ และคิดว่าห้องสมุด เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญต่อการศึกษา

8. สามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา (Ability to use basic study skills and problem-solving skills) คือ เป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจในการศึกษาเรื่องใหม่ๆ ทราบแหล่งข้อมูลที่ต้องการค้นหา มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างมาก มีทักษะในการฟัง การอ่าน การเขียน และการจำ รู้จักวิธีการเรียน และเห็นว่าปัญหาต่างๆ เป็นสิ่งที่ท้าทาย

คุณลักษณะในตนเอง

ความหมายของคุณลักษณะในตนเอง

คุณลักษณะในตนเอง หมายถึง ลักษณะต่างๆ ที่สำคัญของบุคคลทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งพฤติกรรมการแสดงออกต่างๆ ทางด้านการปรับตัวของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม (ภคพจน์ ปวนอินตา, 2539)

อินทรีา เชียงอารีย์ (2532) กล่าวว่า คุณลักษณะในตนเอง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออก และซ่อนเร้นในตัวบุคคล ซึ่งมีความสำคัญต่อการทำงาน ชีวิตส่วนตัวและ สังคมทั่วไป

ซึ่งพอสรุปได้ว่าคุณลักษณะในตนเอง คือลักษณะต่างๆ ที่สำคัญของบุคคลทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งพฤติกรรมการแสดงออก หรือซ่อนเร้น ทางด้านการปรับตัวของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน

ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แมคเคลเลนด และคณะ (McClelland and others, 1953, p. 110-111) ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า เป็นความปรารถนาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แข่งกับมาตรฐานอันดีเยี่ยม (Standard of excellence) หรือทำให้ดีกว่าบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง พยายามเอาชนะอุปสรรคต่างๆ โดยไม่ย่อท้อ มีความสบายใจเมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อทำไม่สำเร็จหรือ ประสบความล้มเหลว

แอทกินสัน (Atkinson, 1966 , p.240-241) ได้อธิบายว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นแรงผลักดันที่เกิดขึ้น เมื่อบุคคลรู้ว่าการกระทำของตนจะต้องได้รับการประเมินจากตนเองหรือบุคคลอื่น โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานอื่นที่ดีเยี่ยม ผลจากการประเมินอาจเป็นสิ่งที่พอใจเมื่อกระทำจนสำเร็จ หรือไม่พอใจเมื่อกระทำไม่สำเร็จ

ลินด์เกรน (Lindgren, 1967, p.31-34) เชื่อว่าพฤติกรรมของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะมีความทะเยอทะยาน (Ambition) มุ่งการแข่งขัน (Competitiveness) และพยายามปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น (Self improvement)

เฮอร์แมน (Hermans, 1970, p.353) ได้อธิบายว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นความต้องการได้รับผลสำเร็จจากการกระทำในสิ่งที่ยาก ต้องการเอาชนะอุปสรรค และบรรลุถึงมาตรฐานอันดีเลิศ ต้องการเป็นคนเก่ง มีความสามารถในการแข่งขันและเอาชนะคนอื่นๆ ต้องการเพิ่มการยอมรับตนเอง โดยการบรรลุความสำเร็จในกิจกรรมที่เป็นอัจฉริยะ

สไปฟฟอร์ด ฟิช และกรอสเซอร์ (Spafford Pesce & Grosser, p.3) ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลแต่ละคนที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ให้ดี เพื่อบรรลุความสำเร็จที่ตั้งใจไว้อย่างดีเลิศ

บุญชม ศรีสะอาด (2524, หน้า 25) ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า หมายถึง ความต้องการสัมฤทธิ์ผล เป็นแรงจูงใจที่พยายามกระทำหรือแข่งขันกันกระทำ เพื่อให้ได้เกณฑ์มาตรฐานอันดีเยี่ยม บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะพยายามกระทำเพื่อให้สัมฤทธิ์ในด้านอื่นๆ สูงด้วย

สุชาดา สุธรรมรักษ์ (2534, หน้า186-187) กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ ความมุ่งหวังที่จะประสบผลสำเร็จ ความพยายามฟันฝ่าอุปสรรคในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเอาชนะคนอื่น หรือเพื่อความต้องการที่จะเพิ่มศักดิ์ศรีของตนเอง ซึ่งความต้องการเหล่านี้เป็นแรงจูงใจให้เกิดการกระทำและนำมาซึ่งสัมฤทธิ์ผล

ปรียาภรณ์ เพ็ญสุขใจ (2542, หน้า 10) กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นความปรารถนา หรือ ความพยายามที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุถึงผลสำเร็จในงาน โดยไม่ย่อท้อต่อความ ยากลำบาก หรือย่อท้อต่ออุปสรรคที่ขัดขวาง พยายามหาวิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหา เพื่อนำไปสู่ ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องการอิสระในการทำงาน ต้องการชัยชนะในการแข่งขัน มุ่งมั่นที่จะทำให้อะไรดีเลิศ มีความสบายใจเมื่อพบความสำเร็จ และวิตกกังวลเมื่อพบความล้มเหลว

สุรางค์ โค้วตระกูล (2544, หน้า 172) ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า หมายถึง แรงจูงใจที่เป็นแรงขับให้บุคคลพยายามที่จะประกอบพฤติกรรมที่จะประสบสัมฤทธิ์ผลตาม มาตรฐานความเป็นเลิศ (Standard of excellence) ที่ตนเองตั้งไว้

ประทิศศรี เผ่าศรีเมือง (2546, หน้า 22) ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า หมายถึง ความปรารถนาหรือความต้องการของบุคคลที่จะทำสิ่งต่างๆ ด้วยความเพียรพยายามให้ประสบ ความสำเร็จ เพื่อบรรลุมาตรฐานอันดีเลิศ แม้จะยุ่งยากลำบากก็ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่ขัดขวาง มี ความสบายใจเมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อประสบความล้มเหลว จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หรือความต้องการ สัมฤทธิ์ผล หมายถึง ความพยายามหรือความปรารถนาของบุคคลที่จะกระทำให้สิ่งหนึ่งให้ ประสบความสำเร็จ มีความต้องการเอาชนะต่ออุปสรรคโดยไม่ย่อท้อแม้จะลำบาก พยายามหาวิธี แก้ปัญหาจนสำเร็จ มีความพยายามที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น มีความมุ่งมั่นที่จะให้ผลงานดีเลิศ มีความสบายใจเมื่อประสบความสำเร็จ และมีวิตกกังวลเมื่อประสบความล้มเหลว

ลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

กิลฟอร์ด (Guildford, 1959, p.437-439) ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่ สัมฤทธิ์ดังนี้

1. มีความทะเยอทะยาน มีความปรารถนาที่จะทำกิจการให้สำเร็จ
2. มีความเพียรพยายามที่จะทำงานให้เป็นผลสำเร็จ
3. มีความอดทนเต็มใจที่จะลำบากแม้จะยากเย็นเพียงใดก็ตาม เพื่อมุ่งทำกิจกรรมให้สำเร็จ แม้จะเสียเวลานาน

แมคเคลแลนด์ (McClelland, 1961, p.207-256) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะ มีลักษณะพฤติกรรมดังนี้

1. กล้าเสี่ยงพอสมควร (Moderate risk-taking) มีการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยว บุคคลที่มี แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ไม่ชอบงานที่ต้องอาศัยโชคกลาง ไม่พอใจทำสิ่งง่ายๆ ซึ่งไม่ต้องใช้ ความสามารถ หากแต่จะเลือกทำสิ่งที่ยากเหมาะสมกับความสามารถของตนเอง และการกระทำสิ่ง

ที่ยากได้สำเร็จนั้นทำให้ตนเองพอใจ บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ มักไม่กล้าเสี่ยงเพราะกลัวไม่สำเร็จหรือ ไม่ก็เสี่ยงเกินไปทั้งๆที่รู้ว่าไม่สำเร็จ หวังพึ่งโชคกลาง

2. ความกระตือรือร้น (Energetic) หรือความขยันขันแข็งในการกระทำสิ่งแปลกๆใหม่ๆ ไม่ได้ขยันในทุกกรณี แต่จะเอาใจใส่มานะพากเพียรต่อสิ่งท้าทาย ย้ำความสามารถของตน ทำงานที่ต้องใช้สมองขบคิด และจะทำให้ตนรู้สึกว่าได้ทำงานสำเร็จลุล่วงไป

3. ความรับผิดชอบต่อตนเอง (Individual responsibility) จะพยายามทำงานให้สำเร็จเพื่อความพึงพอใจของตนเอง ไม่หวังการยกย่องชมเชยจากผู้อื่น ต้องการปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น มีอิสระในการคิดและการกระทำ

4. ต้องการทราบผลของการตัดสินใจ (Knowledge of result decision) จะติดตามผลการกระทำของตนว่าเป็นอย่างไร ไม่ใช่คาดคะเนว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อทราบผลการตัดสินใจแล้วจะปรับปรุงการกระทำของตนให้บรรลุเป้าหมายให้ดีกว่าเดิม

5. คาดการณ์ล่วงหน้า (Anticipation of future possibilities) เป็นผู้ที่มีการวางแผนระยะยาว (Long-range planning) เพราะเล็งเห็นการณ์ไกล

6. มีทักษะในการจัดระบบงาน (Organizational skill) ข้อนี้ยังไม่มีหลักฐานการค้นคว้าเพียงพอแต่เป็นลักษณะที่น่าจะเกิดสมรรถภาพในการจัดระบบงานยิ่งขึ้น แมคเคลแลนด์ ได้อ้างถึงการค้นคว้าของ เฟรนด์ ว่าในการเลือกผู้ร่วมงาน ผู้ที่มีมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะเลือกผู้ที่มีความสามารถในงานนั้นมากกว่าที่จะเลือกเพื่อนฝูงที่มีคุณสมบัติอื่น

เฮอร์แมน (Herman, 1970, p.354-355) ได้สรุปลักษณะของผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ไว้ดังนี้

1. มีความทะเยอทะยาน
2. มีความหวังอย่างมากว่าตนจะประสบความสำเร็จ ถึงแม้ว่าผลการกระทำนั้นจะขึ้นอยู่กับ

โอกาส

3. มีความพยายามได้เข้าไปสู่สถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น
4. มีความอดทนทำงานที่ยากๆ ได้เป็นเวลานาน
5. เมื่องานที่กำลังทำอยู่ถูกขัดจังหวะ หรือถูกรบกวน ก็จะพยายามทำต่อไปจนสำเร็จ
6. มีความรู้สึกที่วันเวลาเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง และสิ่งต่างๆ จะผ่านพ้นไปอย่างรวดเร็ว จึงควรรีบทำสิ่งต่างๆ ให้ทันเวลา

7. คำนึงถึงเหตุการณ์ในอนาคตมาก
8. ในการเลือกเพื่อนร่วมงาน ก็จะเลือกเพื่อนที่มีความสามารถเป็นอันดับแรก
9. ต้องการให้ตนเองเป็นที่รู้จักของคนอื่น โดยพยายามทำงานของตนให้ดี
10. พยายามปฏิบัติงานให้ดียิ่งเสมอ

ไวเนอร์ (Weiner, 1972, 203-215) ได้สรุปลักษณะเด่นของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง โดยเปรียบเทียบกับผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ ไว้ดังนี้

1. ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ตั้งใจทำงานดีกว่า อดทนต่อความล้มเหลวสูงชอบเลือกงานที่มีความสลับซับซ้อนมากกว่าผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ

2. ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ชอบริเริ่มทำสิ่งต่างๆ ด้วยความคิดของตนเองมากกว่าและภูมิใจที่ได้เลือกงานยากมากกว่าผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ

ซูชิฟ อ่อน โคสูง (2522ม หน้า 47) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมที่แสดงว่ามีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ไว้ดังนี้

1. ทำสิ่งที่ยากๆ มีความพยายาม สนุกสนานและชอบที่จะทำกิจกรรมนั้นๆ
2. ชอบการแข่งขัน ต้องการชัยชนะ
3. มีความทะเยอทะยาน
4. ต้องการปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นเสมอ
5. มีจุดประสงค์ในการทำกิจกรรมที่เด่นชัดและแน่นอน
6. พฤติกรรมที่แสดงออกจะมีเอกลักษณ์ของตนเอง

พรรณี ซูทัยเจนจิต (2523, หน้า 29) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงไว้ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความบากบั่น พยายามที่จะเอาชนะความล้มเหลวต่างๆ พยายามจะไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง
2. เป็นผู้ที่ทำงานมีแผน
3. เป็นผู้ที่ตั้งระดับความคาดหวังไว้สูง

ดารณี วงษ์อยู่น้อย (2525, หน้า 73) ได้สรุปลักษณะของผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ไว้ 2 พวก

คือ บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง กับบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ
ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง จะมีพฤติกรรมดังนี้

1. กล้าเสี่ยงพอสมควร
2. มีทักษะในการจัดระบบงาน
3. มีระดับความทะเยอทะยานสูง
4. ตั้งระดับความหวังไว้สูง
5. อดทนทำงานที่ยากได้เป็นเวลานาน
6. เล็งการณ์ไกลและมีแผนระยะยาว
7. เลือกเพื่อนร่วมงานที่มีความสามารถเป็นอันดับแรก

8. ต้องการทราบแน่ชัดว่าการตัดสินใจของตนมีผลเป็นเช่นไร
9. ขยันขันแข็งในงานที่ต้องใช้สมองขบคิดและงานที่ไม่ซ้ำแบบใคร
10. ชอบทำงานให้เสร็จตามความพอใจของตน ไม่ชอบให้ใครบงการ
11. มักมุ่งทำกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จมากกว่าทำเพื่อหลีกเลี่ยงความล้มเหลว
12. เมื่องานที่กำลังทำอยู่ถูกขัดจังหวะหรือถูกรบกวนจะพยายามทำต่อไปให้เสร็จ
13. จะทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุมาตรฐานของตนเอง ไม่มุ่งหวังรางวัลหรือชื่อเสียง
14. คิดว่าทุกสิ่งจะสำเร็จลงได้ด้วยความตั้งใจจริง และทำงานจริง ไม่ใช่เกิดจากโอกาสและไม่เชื่อในสิ่งมหัศจรรย์

15. เลือกทำสิ่งที่เป็นไปได้และเหมาะสมกับความสามารถ
ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ จะมีลักษณะพฤติกรรมดังนี้

1. มักผัดวันประกันพรุ่ง
2. มักขาดระบบการทำงาน
3. ชอบทำงานตามคำสั่งของผู้อื่น
4. ทำงานไม่ค่อยเสร็จตามกำหนด
5. ขาดความตั้งใจจริงในการทำงาน
6. มักไม่ตั้งความคาดหวังในผลสำเร็จจากการทำงาน
7. ทำงานเพียงเพื่อพอเสร็จ ไม่สนใจคุณภาพของงาน
8. ชอบขอรับความช่วยเหลือจากเพื่อนหรือบุคคลอื่น
9. ขณะทำงานถ้าถูกรบกวนจะไม่สามารถทำงานต่อไปได้
10. เชื่อว่าบุญวาสนาจะทำให้งานที่ทำอยู่ประสบความสำเร็จ
11. มุ่งหวังรางวัลหรือชื่อเสียงมากกว่าความสำเร็จของงาน
12. เมื่อพบอุปสรรคมักหลีกเลี่ยง ไม่กล้าเผชิญกับอุปสรรคนั้นๆ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2534, หน้า 199) ได้กล่าวถึงผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ว่ามี

คุณลักษณะดังนี้

1. กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจกล้าเผชิญกับความสำเร็จหรือล้มเหลว
2. มุ่งมั่นพยายาม ชอบทำงานที่ท้าทายความคิดและความสามารถ
3. เชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้หน้าที่และภารกิจของตนเอง
4. รอบรู้ในการตัดสินใจ และติดตามผลการตัดสินใจของตนเอง
5. สามารถในการคาดการณ์ล่วงหน้าได้แม่นยำ
6. สามารถที่จะเลือกทำงานที่จะประสบความสำเร็จด้วยความสามารถที่มีอยู่ได้มาก

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง จะเป็นผู้ที่มีความมานะพยายาม อดทนต่องานที่ยากลำบาก มีความกระตือรือร้นและรับผิดชอบต่อตนเอง มีความกล้าเสี่ยงที่เหมาะสม มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการวางแผนล่วงหน้า และติดตามผลการกระทำของตนเองพร้อมที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อให้งานนั้นมีคุณภาพที่ดี

การเห็นคุณค่าในตนเอง

ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง

การเห็นคุณค่าในตนเอง มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้ สมเด็ญ เกตุอินทร์ (2541, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ เป็นการประเมินหรือตัดสินคุณค่าของตนเอง จากความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง ในด้านต่าง ๆ ซึ่งความต้องการอย่างมีคุณค่าในตนเองนี้ หากบุคคลได้รับก็จะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีค่า มีความสามารถ มีศักยภาพ และความรู้สึกในตนเองนี้ จะทำให้บุคคลมีการพัฒนาไปสู่ จินตนาการบรรลุดังธรรมแห่งตน ซึ่งสอดคล้องกับ ศรีนวล วิวัฒน์คุณูปการ (2535, หน้า 35) ที่ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในการกระทำนั้น ๆ ของตน จะรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญ ได้รับการยกย่องและมีคุณค่า

จากความหมายข้างต้น อาจพอสรุปได้ว่าการเห็นคุณค่าของตนเองเป็นการประเมินตนเอง ในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถ ความสำเร็จ และความเชื่อมั่น อันจะส่งผลให้เห็นคุณค่าในตนเองมากยิ่งขึ้น ตรงกันข้าม หากบุคคลรู้สึกว่าตนเองไม่มีค่าในสังคม หรือทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ ก็มักจะมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำลง

ลักษณะของบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

ลักษณะของบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองนั้น แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะของบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูง นารา ชีเรนทร (2528, อ้างใน เปรมจิต บุญธรรม, หน้า 49 – 52) ได้กล่าวถึง ลักษณะของเด็กที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเองสูง ไว้ว่า สามารถเป็นตัวของตัวเอง มีพฤติกรรมชอบสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นคนช่างพูดคุย และเป็นผู้ที่คำนึงถึงสิทธิตน มักจะเป็นผู้ที่มองตนเองมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแข่งขันในการทำงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จ เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำสิ่งต่างๆ และมีพฤติกรรมกล้าเสี่ยง (Ellison & Firestone, อ้างใน ศรีนวล วิวัฒน์คุณูปการ, 2535, หน้า 35) ได้อธิบายว่า ลักษณะของคนที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) จะประกอบด้วย ความรู้สึกที่ดีต่อตัวเอง มีความสามารถที่จะทำหน้าที่ได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ และส่งผลถึงการปรับตัวได้เป็นอย่างดี ไม่รู้สึกว่าคุณค่าในตนเองมีปมสมบูรณ์ รวมทั้งสามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ นิพนธ์ แจ่มเยี่ยม (อ้างใน กวิน อำไพพงษ์, 2543, หน้า 10) ได้สรุปลักษณะบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองสูงไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านค่านิยมสัมฤทธิ์ผล ได้แก่ การได้รับความอบอุ่น การยอมรับจากบิดามารดา ต้องการและการทำตามความปรารถนาของบิดามารดา มีความพอใจในสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน มีความมานะอดทน พยายาม สามารถพึ่งตนเองได้ มีความรับผิดชอบในผลงาน มีความเป็นผู้นำ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หยิ่งในศักดิ์ศรี และรักเกียรติ มีความสำเร็จ

1.2 ด้านการปรับตัวเกี่ยวกับอารมณ์ ได้แก่ มีความสุขในครอบครัว มองโลกในแง่ดี ร่าเริงแจ่มใส มีอารมณ์ขัน ขณะเดียวกันก็จะมีชีวิตกังวลต่ำ เชื่อมมั่นในตนเอง กล้าแสดงออกกล้าในการตัดสินใจ เอาจริงเอียง และมีความมั่นคงทางอารมณ์

1.3 ด้านการปรับตัวทางสังคม ได้แก่ มีความรับผิดชอบในงานส่วนรวม มีความยุติธรรม เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เอื้อเฟื้อคนอื่น สามารถทำให้คนอื่นขณะเดียวกันก็ต้องการให้คนอื่น สังคม ชื่นชอบ และยอมรับตน นอกจากนั้นยังมีความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมและการทำงานด้วย

2. ลักษณะบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ นารา ชีเรนทร (2528, หน้า 27-28) ได้กล่าวถึง บุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำไว้ว่า ลักษณะเป็นคนชอบเคารพนอบน้อม ชอบช่วยเหลือคน เก็บตัวอยู่กับบ้าน เชื่องช้าและยอมจำนนง่าย จะมีความรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองไม่ได้ดี มีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำ มักชอบทำลายมากกว่าที่จะเห็นคุณค่า มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์น้อย ไม่ค่อยสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีความวิตกกังวลต่อการเผชิญกับภาวะเสี่ยง นอกจากนั้น บุคคลที่ขาดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง มักดำเนินชีวิตไปโดยไม่มีจุดหมาย มีชีวิตอยู่เพียงเพื่อให้ชีวิตผ่านพ้นไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น เนื่องจากความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นคุณลักษณะของบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์กับภาวะสุขภาพจิต ดังนั้นบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ จะมีความรู้สึก ดังนี้ คือ (Dnkmeier อ้างใน กวิน อำไพพงษ์, 2543, หน้า 11)

2.1 คิดว่า ตนเองไม่ใช่คนสำคัญ

2.2 ไม่ใช่เป็นบุคคลที่คนอื่นชอบหรือไม่เห็นเหตุผลที่คนอื่นมาชอบตน

2.3 ไม่สามารถทำอะไรได้หลาย ๆ อย่าง ที่อยากทำหรือทำตามแนวทางที่คิดจะเป็น

2.4 ไม่แน่ใจในความคิดและความสามารถของตนเอง เห็นค่าความคิดเห็นของบุคคลอื่น และงานของคนอื่นดีกว่าของตนเอง

2.5 คิดว่าไม่มีใครสนใจตนเอง

2.6 ไม่กล้าดำเนิน

2.7 ไม่ชอบทำอะไรที่เกิดขึ้นใหม่

2.8 ไม่สามารถที่จะบังคับตนเอง เมื่อมีอะไรเกิดขึ้น และคาดหวังว่าทุกอย่างทุกอย่างเลวร้ายลงไปอีกแทนที่จะดีขึ้น

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาพพจน์ของตนเองคนเราได้พบความจริงที่น่าสนใจว่าบุคคลที่มีปัญหาในสังคมมักมีสาเหตุใหญ่ เนื่องมาจากการที่มีภาพพจน์ด้านลบกับตนเอง เกียรติวรรณ งามาตุล (2543, หน้า 5 – 7) ได้กล่าวไว้ คือ

1. คนที่ชอบโยนความผิดของตนเองให้ผู้อื่น การที่ชอบบ่นว่าผู้อื่น โทษผู้อื่น เพราะเราเองไม่ยอมรับว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้น เราเองก็มีส่วนในการรับผิดชอบเรื่องนั้น ๆ ด้วย คนที่มีภาพพจน์ด้านลบเกี่ยวกับตนเองมักโทษผู้อื่น และจะหาทางเพิ่มคุณค่าของตนเองโดยการเหยียบย่ำความรู้สึกของผู้อื่นให้ต่ำลง

2. คนที่ชอบหาความผิดพลาดของผู้อื่น คนที่ชอบจับผิดผู้อื่นหรือมีความสุขในการหาความผิดพลาดของผู้อื่น มักจะเป็นคนที่เห็นคุณค่าของตนเองน้อย วิธีการชดเชยความรู้สึกต่ำต้อยของตัวเองของบุคคลเหล่านี้ก็คือ พยายามแสดงให้เห็นว่าตนเองเป็นฝ่ายผิด

3. คนที่ต้องการความเอาใจใส่และยอมรับอย่างสูง แต่คนที่เห็นคุณค่าตนเองน้อยจะต้องการความเอาใจใส่และการยอมรับจากผู้อื่นมากผิดปกติอยู่ตลอดเวลา การยอมรับจากผู้อื่นจึงเป็นเหมือนสิ่งเสพติดอย่างแรงของคนที่มีความพจน์ตนเองด้านลบ ที่จะช่วยให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่าขึ้น

4. คนที่ไม่ค่อยมีเพื่อน คนที่มีความรู้สึกไม่ค่อยดีกับตัวเอง มักจะเป็นคนที่ขาดเพื่อน โดยเฉพาะเพื่อนสนิท เมื่อเราไม่ชอบตัวเอง เรามักจะเลือกที่จะใช้ชีวิตตามลำพังอย่างซ่อนเร้น เพราะเชื่อว่าถ้าคนอื่นรู้จักเรามากแล้ว เขาก็คงไม่ชอบตัวเราด้วยเช่นกัน

5. คนที่ชอบเอาชนะ คนที่ต้องการชนะและเป็นฝ่ายถูกเสมอ บุคคลเหล่านี้จะใช้ทุกวิถีทาง และมักใช้ความรุนแรงเพื่อที่จะทำให้ตัวเองเป็นผู้ชนะ เป็นฝ่ายถูก ซึ่งความต้องการในจิตใจลึก ๆ ก็คือ ต้องการเป็นผู้ชนะเพื่อที่จะรู้สึกได้ว่าตนเองมีคุณค่า

6. คนที่คิดสิ่งเสียดสี คนที่เห็นคุณค่าของตนเองสามารถมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้ โดยไม่ต้องพึ่งสิ่งเสียดสี ส่วนคนที่ไม่ค่อยเห็นคุณค่าของตนเองมักจะต้องพึ่งสิ่งเสียดสีต่างๆ เพื่อชดเชยความรู้สึกภายในลึกๆ ที่ขาดหายไป

7. คนที่ซึมเศร้าสิ้นหวังในชีวิต คนที่มีภาพพจน์ด้านลบกับตนเอง มักจะเป็นคนที่หมดกำลังใจง่าย ท้อแท้กับชีวิตง่าย ขาดความกระตือรือร้น ท้อถอยเมื่อต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคของชีวิต

8. คนที่เห็นแก่ตัวและมีความต้องการทางวัตถุสูงจึงใช้ทุกวิถีทางที่จะเติมความดีของการนี้ให้เต็ม และใช้วัตถุที่มีค่าต่าง ๆ เป็นตัวทดแทนให้ตัวเองรู้สึกมีค่าขึ้น เช่น ต้องขับรถยี่ห้อดี ๆ ใช้เครื่องประดับราคาแพง ๆ ทานอาหารร้านหรู ๆ ซึ่งแท้จริงแล้วการกระทำต่าง ๆ เหล่านี้เป็นไปเพื่อให้คนอื่นยอมรับซึ่งจะช่วยทำให้ตัวเองรู้สึกมีคุณค่าขึ้นเท่านั้น

9. คนที่ไม่ชอบตัดสินใจและชอบ ผลัดวันประกันพรุ่ง คนที่ไม่ค่อยเห็นคุณค่าในตนเอง มักจะเป็นคนที่กลัวการตัดสินใจ เพราะเกรงว่าสิ่งที่ตนเองตัดสินใจไม่ดี คนอื่นไม่ยอมรับ บุคคลเหล่านี้บางทีแสดงออกมาในลักษณะของคนที่ชอบทำอะไรที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งมักจะเป็นคนที่ไม่ทำอะไรเลยหรือทำอะไรกว่าจะสำเร็จใช้เวลานานมาก เพราะในใจลึกๆ กลัวสิ่งที่ทำลงไปจะได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่น

10. คนที่ขี้ขลาดหรือชอบทำตัวให้เด่นในหมู่เพื่อนฝูง มักจะเป็นคนที่ไม่เห็นคุณค่าของตนเอง โดยจะใช้พฤติกรรมภายนอกต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น โดยอาจจะคุยโอ้อวดคนอื่น อวดร่ำอวดรวยหรืออวดความสามารถพิเศษเกินความจริงของตนเอง เพื่อลดความรู้สึกในด้านลบในจิตใจลึก ๆ ของตนเอง

11. คนที่ชอบทำตัวให้น่าสงสาร ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ต้องพึ่งพาผู้อื่นเสมอ คนเหล่านี้สามารถทำตัวเองให้ป่วยไข้ ไม่สบาย อ่อนแอ น่าสงสาร เป็นคนที่ไม่มีความสามารถ เพียงเพื่อเรียกร้องความสนใจจากคนรอบข้าง

12. คนที่พยายามฆ่าตัวตาย คือ คนที่อยากหลีกหนีโลก หนีสังคม เพราะเห็นว่าตนเองเป็นคนไร้ค่า ไม่ว่าจะเกิดปัญหาอะไรขึ้นในชีวิตก็จะลงโทษตัวเอง และรู้สึกเจ็บปวดกับปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งๆ ที่ความจริงแล้วปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวเราเองล้วนๆ แต่เป็นผลพวงร่วมกันของตัวเราและคนรอบข้าง เช่น ครอบครัว คนที่ทำงาน รวมทั้งคนในสังคม มักจะลงโทษตัวเอง ประณามตัวเอง และพยายามหลีกหนีตัวเองที่เห็นว่าไม่ดีขึ้น ด้วยการฆ่าตัวตาย

ทฤษฎีเกี่ยวกับตนเองของโรเจอร์ (Roger's Self Theory)

สิริพรรณ ชนสิน (2540, หน้า 289) เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพติดตัวมาแต่กำเนิดและมีแนวโน้มที่พัฒนาตนไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการยกระดับจิตใจของตนเอง และเชื่อว่าบุคคลทุกคนมีพลังจิตใจ มีความสามารถในตนเองที่จะเปลี่ยนแปลง แนวคิดที่สำคัญที่สุดโรเจอร์เกี่ยวกับบุคลิกภาพ คือ “ตน” (Self) ซึ่งประกอบด้วยคิด (Ideas) การรับรู้ (Perceptions) และคุณค่า (Values) ที่รวบรวมกันเข้าในตัวบุคคล บุคคลที่รับรู้เกี่ยวกับตนเป็นใคร มีความสามารถอย่างไร ซึ่งการรับรู้จะมีอิทธิพลมากต่อการรับรู้บุคคลอื่นและการรับรู้พฤติกรรมของตนเอง สัมพันธ์เกี่ยวกับตนเองของบุคคลอาจไม่จำเป็นต้องสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงเสมอไป เพราะว่าในความเป็น

จริง คนบางคนอาจประสบความสำเร็จและได้รับความเคารพรับถ้อยอย่างสูง แต่เขามองตนเองว่าประสบความสำเร็จล้มเหลว หรือสับสนเกี่ยวกับตนในทางที่ไม่ดีก็เป็นได้

ตามความคิดของโรเจอร์ เขาเชื่อว่าบุคคลจะประเมินประสบการณ์ทุก ๆ ประสบการณ์เพื่อนำไปสัมพันธ์กับสิ่งที่เกี่ยวกับตน บุคคลมีความต้องการจะแสดงพฤติกรรมในวิธีการที่เข้ากับภาพพจน์ของตน ดังนั้นประสบการณ์และความรู้สึกซึ่งไม่เข้ากับภาพพจน์ของตนจะถูกปฏิเสธ นั่นคือ ไม่ถูกยอมรับไว้ในจิตสำนึก ซึ่งตามความคิดของฟรอยด์สิ่งนี้จะถูกเก็บกดเอาไว้ในจิตใต้สำนึกนั่นเอง แต่โรเจอร์ไม่เห็นว่าการเก็บกดจะเป็นสิ่งที่มีตนเองยอมรับถาวร จะสำคัญเหมือนเช่น ความคิดของฟรอยด์ เขาเห็นว่ายิ่งบุคคลมีประสบการณ์ที่ตนเองยอมรับไม่ได้เพราะมันไม่สามารถเข้ากับ สิ่งที่เกี่ยวกับตนจำนวนมากเท่าใด ความแตกต่างระหว่างตนและความเป็นจริงก็ยิ่งมีมากเท่านั้น ซึ่งสิ่งนี้จะก่อให้เกิดความวิตกกังวลมาก ดังนั้นบุคคลที่มองภาพเกี่ยวกับตนไม่เข้ากับความรู้สึกและประสบการณ์จึงต้องป้องกันตนเองจากความเป็นจริง เพราะถ้ายอมรับความเป็นจริงจะทำให้เขาเกิดความวิตกกังวล ถ้าความไม่เข้ากันยิ่งเพิ่มมากขึ้น การป้องกันตนเองอาจล้มเหลว ซึ่งเป็นผลให้พฤติกรรมของตนเอง ความเป็นคนไม่เข้มงวด เปลี่ยนแปลงได้ สามารถรับเอาประสบการณ์และความคิดใหม่ เข้ามาเป็นของตัวเองได้

ทฤษฎีของโรเจอร์ยังให้ความสนใจตนอีกชนิดหนึ่ง นั่นคือ “ตนในอุดมคติ” (Ideal Self) ซึ่งหมายถึง ความคิดถึงลักษณะของบุคคลที่เราปรารถนาจะเป็น ในกรณีที่บุคคลมีตนในอุดมคติใกล้เคียงกับตนจริง บุคคลนั้นก็จะประสบกับความสุขและความปรารถนา แต่ถ้าช่องว่างระหว่างตนในอุดมคติและตนจริงยิ่งมาก ก็ยิ่งมีผลทำให้บุคคลนั้นปราศจากความสุขและความพึงพอใจ

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow Need Hierarchy Theory)

Maslow (อ้างในกวิน อำไพพงษ์, 2543, หน้า 16-17) นักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยมได้ทำการวิจัยพบว่า มนุษย์มีความต้องการเป็นขั้น ๆ ดังนี้ คือ

ขั้นแรก ได้แก่ ความต้องการทางสรีรวิทยา (Physiological Needs)

ขั้นที่สอง ได้แก่ ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs)

ขั้นที่สาม ได้แก่ ความต้องการการมีส่วนร่วมและความรัก (Belongingness and Love Needs)

ขั้นที่สี่ ได้แก่ ความต้องการพัฒนาศักยภาพแห่งตน หรือศักดิ์ศรี (Esteem Needs from Oneself and other)

ขั้นที่ห้า ได้แก่ ความต้องการพัฒนาศักยภาพแห่งตน (Self Actualization Needs)

ในขั้นที่สามและขั้นที่สี่ มาสโลว์ เรียกว่า ค่านิยมพื้นฐาน คือ ความรักและการมองเห็นค่าในตนเอง จะนำไปสู่การรักและการมองเห็นค่าของผู้อื่น เมื่อบุคลิกเต็มเต็มด้วยความรักและค่าแล้ว จะพัฒนาไปสู่ขั้นความต้องการพัฒนาศักยภาพแห่งตน โดยแนวคิดนี้เชื่อว่าเมื่อความต้องการได้รับความรัก และการให้ความรักแก่ผู้อื่นเป็นไปอย่างมีเหตุผล และทำให้นุคนเกิดความสุขแล้ว พลังผลักดันในขั้นที่ 3 ซึ่งเป็นเรื่องของความต้องการความรักก็จะลดลงและมีความต้องการเห็นคุณค่าในตนเอง นักจิตวิทยาคลุ่มมนุษยนิยม (Humanistic Psychology) ได้วางหลักการให้ทุกคนเต็มเต็มความรักความมีค่าด้วยตนเอง ให้พิจารณาด้วยตนเอง โดยกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการวิจัยมาแล้วว่าได้ผลดี เช่น มองเห็นในส่วนของตนเอง เพื่อจะได้รับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการวิจัยมาแล้วว่าได้ผลดี เช่น มองเห็นในส่วนของตนเอง เพื่อจะได้รับและภูมิใจหรือเห็นคุณค่าในคนอื่นได้ และผลจากการรักและภูมิใจในคนอื่น ก็จะได้รับความรัก ความภูมิใจตอบ เป็นการเต็มเต็มในแต่ละวัน เมื่อคนมองว่าตนเป็นคนมีค่า ก็จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่มีคุณค่าไม่นำสิ่งที่ไม่ดีมาให้กับตนเอง ถ้ามีค่านิยมพื้นฐานที่ดีก็จะพัฒนาไปสู่ความมีคุณธรรมจริยธรรม ได้อย่างสมบูรณ์

Maslow ได้แบ่งความต้องการได้รับความนับถือแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก เป็นความต้องการนับถือตนเอง (Self-Respect) ส่วนลักษณะที่สอง เป็นความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (Esteem from others)

1. ความต้องการนับถือตนเอง (Self-Respect) คือ ความต้องการมีพลังกำลัง มีอำนาจมีศักยภาพ มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถเผชิญกับโลกภายนอก มีความเข้มแข็ง มีความสามารถในตนเอง มีผลสัมฤทธิ์ ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น และมีความเป็นอิสระ ทุกคนต้องการที่จะรู้สึกว่าเขามีคุณค่า และมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในงาน ภารกิจต่าง ๆ และมีชีวิตที่เด่นดัง

2. ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (Esteem from others) คือ ต้องการมีเกียรติยศ การได้รับการยกย่อง ได้รับการยอมรับ มีความสำคัญ ได้รับความสนใจ มีสถานภาพมีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขาน มีศักดิ์ของตน และเป็นที่ชื่นชมยินดี มีความต้องการที่จะได้รับการยกย่องชมเชยในสิ่งที่เขากระทำ ซึ่งทำให้รู้สึกตนเองมีคุณค่า และรับรู้ว่าคุณสมบัติของเขาได้รับการยอมรับจากผู้อื่น

จากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ สรุปได้ว่า เมื่อคนเราได้รับการตอบสนองขั้นพื้นฐาน คือ ความต้องการทางสรีระ ความมั่นคงปลอดภัย การมีส่วนร่วม ความรัก และจะเริ่มมองเห็นคุณค่าในตนเอง ต้องการศักดิ์ศรี เกียรติยศ ให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง โดยการได้รับการยอมรับยกย่องจากสังคม และบุคคลจะรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าที่จะอยู่ต่อไป

การพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์แบบของมาโลว์

ศิริพรรณ ชนสิน (2540, หน้า 209-291) สร้างลักษณะของบุคคลที่ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์แบบ และเขายังได้ แสดงถึงพฤติกรรมบางอย่างที่เขาเชื่อว่าจะนำบุคคลไปสู่ความสำเร็จที่สมบูรณ์แบบได้ ดังนี้

1. ลักษณะของผู้ที่ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์แบบ

1.1. รับรู้ความเป็นจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถที่จะอดทนกับความไม่แน่นอนได้

1.2. ยอมรับตนเองและยอมรับผู้อื่นตามสภาพความเป็นจริง

1.3. มีความคิดและพฤติกรรมที่เป็นของตนเองไม่ขึ้นกับผู้อื่น

1.4. มุ่งแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยยึดที่ตัวปัญหามีชีวิตตัวเองเป็นใหญ่

1.5. มีอารมณ์ขัน

1.6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สูง

1.7. มีน้ำใจ มีธรรมประจำใจ

1.8. มีความสนใจที่จะสงเคราะห์ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

1.9. มีความสามารถในการรู้สึกถึงคุณค่าของประสบการณ์พื้นฐานของชีวิตได้

1.10. มีการสร้างความสนิทสนมและความสัมพันธ์ที่น่าพึงพอใจกับบุคคลบางคน

1.11. มีความสามารถที่จะมองชีวิตอย่างมีจุดหมายปลายทาง

2. พฤติกรรมที่นำไปสู่ความประสบผลสำเร็จที่สมบูรณ์แบบ

2.1. รับประสบการณ์ในชีวิตได้อย่างเต็มที่และเต็มไปด้วยความสนใจ

2.2. พยายามทดลองสิ่งใหม่ ๆ มากกว่ายึดมั่นไม่ยอมเปลี่ยนแปลงเพื่อความมั่นคงและ

การปลอดภัย

2.3. ยอมรับความรู้สึกของตนเองในการประเมินประสบการณ์ต่าง ๆ มากกว่าที่จะคล้อยตามประเพณีหรือเสียงส่วนใหญ่

2.4. มีความซื่อสัตย์ หลีกเลี่ยงที่จะหลอกลวงผู้อื่น

2.5. มีความเตรียมตัวพร้อมที่จะไม่ได้รับความชมชอบจากผู้อื่น ถ้าความคิดของตนเองไม่สอดคล้องกับความคิดของบุคคลส่วนใหญ่

2.6. มีความรับผิดชอบ

2.7. ทำงานหนักในสิ่งที่ตนเองได้ตัดสินใจที่จะทำ

2.8. มีความพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่าตนเองใช้วิธีการป้องกันตนเองจากความผิดอย่างไรและมีความกล้าที่จะเลิกใช้วิธีการเหล่านั้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศรีนวล วิวัฒน์คุณูปการ (2535) ได้ศึกษาโปรแกรมการฝึกพฤติกรรมเหมาะสมในการแสดงออก และความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสำหรับนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 จำนวน 36 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2534 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลที่มีคะแนนพฤติกรรมเหมาะสมในการแสดงออกและความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองในระดับปานกลางและต่ำ กลุ่มตัวอย่างได้รับการสุ่มเข้ากลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 18 คน กลุ่มทดลองได้รับการฝึกอบรมพฤติกรรมเหมาะสมในการแสดงออกและความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสำหรับนักศึกษาพยาบาลเป็นเวลาต่อเนื่องกัน 6 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับประสบการณ์จากการฝึกอบรม พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมเหมาะสมในการแสดงออก และความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เช่นเดียวกับกาญจนา พงศ์พลฤกษ์ (2523) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก ความวิตกกังวล และความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง พบว่า พฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกมีสหสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง พฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกมีสหสัมพันธ์ในการแสดงออกมีสหสัมพันธ์ทางลบกับความวิตกกังวล และความวิตกกังวลมีสหสัมพันธ์ทางลบกับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

สำหรับ จริญญา ชันกฤษณ์ (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2543 จำนวน 45 คน เป็นชาย 25 คน หญิง 20 คน พบว่า นักเรียนหญิงมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่านักเรียนชาย ซึ่งนักเรียนหญิงมีระดับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนชายมีระดับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองระดับต่ำ นักเรียนที่อาศัยอยู่กับบิดามารดา มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนที่อาศัยอยู่กับบุคคลอื่นมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองระดับต่ำ นักเรียนที่บิดามารดาอยู่ร่วมกันและแยกกันอยู่ชั่วคราว มีระดับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนที่บิดามารดาหย่าร้าง มีระดับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองระดับต่ำ นักเรียนที่เป็นลูกคนเดียว นักเรียนที่มีพี่น้องร่วมกัน 3 คน มีระดับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลาง และนักเรียนที่ผู้ปกครองไม่ได้รับการศึกษา นักเรียนที่ผู้ปกครองจบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า มีระดับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองปานกลาง

ส่วนนักเรียนที่ผู้ปกครองจบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีระดับความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเองระดับต่ำ

คณิสสร ควงพัตรา (2545) ได้ศึกษาเรื่อง “บุคลิกภาพแบบ MBTI ระดับเชาวน์อารมณ์ และความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง : ศึกษาเฉพาะกรณีบริษัทอุตสาหกรรมการผลิตแห่งหนึ่ง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะบุคลิกภาพ กับ เชาวน์อารมณ์ และความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของบุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในอุตสาหกรรมการผลิต กลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานในบริษัทอุตสาหกรรมการผลิตแห่งหนึ่งจำนวน 273 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบวัดบุคลิกภาพแบบ MBTI โดยกลุ่มบุคลิกภาพที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ บุคลิกภาพแบบ SJ บุคลิกภาพแบบ SP และ บุคลิกภาพแบบ NT แบบวัดเชาวน์อารมณ์ตามแนวคิดของโกลแมน ผลการศึกษาพบว่า เพศ ระดับการศึกษาตำแหน่งงาน และรายได้ต่อเดือน มีความสัมพันธ์กับเชาวน์อารมณ์ของพนักงาน โดยบุคลิกภาพของพนักงานแบบ SJ มีเชาวน์อารมณ์สูงกว่าแบบ SP ส่วนบุคลิกภาพของพนักงานแบบ SJ มีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูงกว่าแบบ SP และแบบ NT และเชาวน์อารมณ์ของพนักงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของพนักงาน

ลักษณะมุ่งอนาคต

ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคต

ลักษณะมุ่งอนาคตนี้ นักจิตวิทยาพบหลักฐานว่าเป็นด้านหนึ่งของพลังงานอีโก้ (Ego-strength) ของบุคคลซึ่งจะเป็นแนวทางให้ผู้ที่มียุทธศาสตร์มุ่งอนาคตสูง สามารถระงับหรือชะลอการบำบัดความต้องการต่างๆ ของตนได้ (ควงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ 2520, หน้า 35) และเป็นด้านหนึ่งของบุคลิกภาพที่พัฒนามาจากการเรียนรู้ การศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งจะพัฒนาอย่างช้าๆ ในวัยเด็ก บุคคลบางคนจะอาศัยความสามารถของตน และเวลาในปัจจุบันเป็นรากฐานที่จะคาดการณ์เกี่ยวกับตนเองในอนาคตได้ การมุ่งอนาคตจะสัมพันธ์กับความจำเป็นที่จะต้องมีความคิดในการวางแผน ความตั้งใจที่จะกระทำ และรายละเอียดบางอย่างที่จะต้องทำ ซึ่งเปลี่ยนไปตามกาลเวลา

มิเชล และคณะ (Michel and others, 1966, p.147-153) กล่าวว่า ถ้าลักษณะมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กับด้านอื่นๆ ของบุคคล เช่น ด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านสังคม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านการปรับตัว และด้านชาวปัญญา

เฮคอนเซน (อ้างใน สมจิตต์ เพิ่มพูน, 2533, หน้า 47) กล่าวถึงลักษณะมุ่งอนาคตไว้ว่าการตั้งเป้าหมายในการทำงาน การคาดการณ์ไกล การวางแผนระยะยาว การมองผลที่จะส่งไปยังอนาคต รู้จักอดได้รอได้ ลักษณะมุ่งอนาคตสูงนี้จะปรากฏมากในผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในทุกๆ ด้าน มีดี (Mead, 1971, p.175) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นความสามารถของบุคคลที่คาดการณ์เกี่ยวกับตนเองในอนาคต

โรบินสัน (Robinson, 1971, p.1225-B) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตหมายถึง การวางแผนโครงการระยะยาวเกี่ยวกับอนาคตของบุคคล

มิเชล (Michel, 1974, p.287) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล และเล็งเห็นความสำคัญของผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีความต้องการได้รับผลในอนาคตที่ดีกว่าหรือมากกว่าผลที่จะเกิดในปัจจุบัน จึงดำเนินการวางแผนเพื่อปฏิบัติ ต่อจากนั้นควบคุมตนเองให้ปฏิบัติเป็นขั้นไปตามแผนที่วางไว้ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการในอนาคต

เชกูรา (อ้างในสุธาสนี ใจเย็น, 2545 หน้า 33) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นความสามารถของแต่ละบุคคลในการมองอนาคต การวางแผนและการจัดการเกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้

สมจิตต์ เพิ่มพูน (2532 , หน้า 46) กล่าวว่าลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของผลดีผลร้ายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และสามารถวางแผนปฏิบัติเพื่อรองรับผลดีหรือป้องกันผลเสีย ตลอดจนสามารถควบคุมตนเองในการกระทำหรือละเว้นการกระทำบางอย่างตามความต้องการของตนเอง เพราะเล็งเห็นผลเสียที่เกิดตามมาทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นในภายหลัง

สุรพงษ์ ชูเดช (2534, หน้า 46) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และการบังคับตนเองให้อดได้รอได้ หรือเลือกที่จะไม่รับประโยชน์เล็กน้อยในทันที แต่จะรอรับประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ หรือสำคัญกว่าที่ตามภายหลัง

สุพล วังสินธ์ (2534 , หน้า 31-35) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความปรารถนาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แม้จะเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ ก็ไม่ย่อท้อ มีความกระตือรือร้นที่จะฟันฝ่าอุปสรรคโดยมุ่งที่จะเกิดผลสำเร็จในอนาคต ยอมรับความลำบากในปัจจุบันเพื่ออนาคตที่ดี

กนกวรรณ อุ๋นใจ (2535, หน้า 27) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง การมองสู่อนาคตของบุคคลโดยผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตจะเป็นผู้ที่สามารถคาดการณ์ไกลและตัดสินใจเลือกการกระทำอย่างเหมาะสมหาแนวทางแก้ปัญหา และวางแผนการดำเนินการ เพื่อเป้าหมายที่ต้องการใน

อนาคต รู้จักการปฏิบัติให้เกิดการอดได้รอได้ และมีความเพียรพยายามในปัจจุบัน เพื่อประสบความสำเร็จในอนาคต

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะมองการณ์ไกล โดยคาดการณ์และเห็นผลดีผลเสียของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีการวางแผนและอดทนที่จะรอเป้าหมายที่ต้องการในอนาคต เพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จ

ความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต

ไรท์ (Wright, 1975, 298) กล่าวถึงความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคตว่า ผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงจะเป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ และไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของศาสนา กฎหมาย ซึ่งจะเห็นว่าผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตจัดว่าเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงด้วย และยังพบอีกว่าผู้อาวุชญากรมีลักษณะมุ่งอนาคตมากกว่าปกติ

ลักษณะมุ่งอนาคตมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากประเทศที่กำลังพัฒนาจะต้องมีการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ระเบียบ ประเพณี ประชาชนของประเทศที่กำลังพัฒนาจะต้องเห็นความสำคัญของการวางแผน เพื่อประโยชน์ที่จะได้รับในอนาคต (Michel, 1974, p.250) และลักษณะการมุ่งอนาคตยังเป็นลักษณะทางจิตใจที่สำคัญประการหนึ่ง และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสัมฤทธิ์ผลในตัวบุคคลและสังคม ทั้งยังมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางจิตอื่นๆ ของบุคคลด้วย ที่สำคัญคือสติปัญญาและจริยธรรม (จรรยา สุวรรณทัต, 2531)

อุบลรัตน์ เต็งไตรลักษณ์ (2520, หน้า 29-32) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กในการเตรียมตัวเพื่อชีวิตในอนาคต โรงเรียนจึงเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญที่จะเริ่มกำหนดจะประสงค์ และวิธีการศึกษาโดยพิจารณาอนาคตมิใช่อึด

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2530, หน้า 100) กล่าวถึง ลักษณะของผู้ที่มุ่งอนาคตและสามารถควบคุมตนเองไว้ดังนี้

1. สามารถคาดการณ์ไกลเห็นความสำคัญของอนาคตและตัดสินใจเลือกกระทำอย่างเหมาะสม
2. หาแนวทางแก้ปัญหาและวางแผนดำเนินการเพื่อเป้าหมายในอนาคต
3. รู้จักการปฏิบัติให้เกิดการอดได้รอได้อย่างเหมาะสม
4. สามารถให้รางวัลและลงโทษตนเองเมื่อกระทำไม่เหมาะสม

มิสเซล (อ้างในสมดุล ชาญนวงศ์, 2533, หน้า 51) กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มุ่งอนาคตและมีการควบคุมตนเองสูงไว้ดังนี้

1. สามารถวางแผนล่วงหน้าได้ และคาดการณ์ถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

2. สามารถอดได้รอได้ “สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวาน”
3. มีความเชื่อมั่นในผลของการกระทำว่าทำดีย่อมได้ดีตอบแทน
4. เป็นบุคคลที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆอย่างสมเหตุสมผล
5. สามารถเว้นจากการกระทำบางชนิดที่สังคมไม่ยอมรับ หรือเป็นผลเสียต่อสุขภาพได้

นาคยา ปิณฑนานนท์ (2526, หน้า 6) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างอนาคตกับสมรรถภาพทางการเรียน มีผลทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในตนเองและสามารถปรับตัวได้ดี

รังสรรค์ เพ็งหนู (2531, หน้า 81) กล่าวว่าบุคคลที่ขาดสำนึกในอนาคต หรือมองอนาคตในแง่ร้าย มักจะสร้างปัญหา ก่อความยุ่งยากให้สังคม และขาดแรงจูงใจที่จะสร้างอนาคตของตนเอง

จากความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต สรุปได้ว่าลักษณะมุ่งอนาคตเป็นลักษณะของบุคคลที่ปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม มีกาลเทศะ ไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของ มีจริยธรรมสูงมีเป้าหมายในชีวิต รู้จักการรอคอยเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีในชีวิต

ปัจจัยที่ส่งเสริมลักษณะมุ่งอนาคต

พรรณี ชูชัย (2522, หน้า 21-23) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมลักษณะมุ่งอนาคตดังนี้

1. เด็กต้องได้รับแรงเสริมในทางบวกจากครู คือครูจะต้องเป็นผู้ชี้แนะ นำช่องทางให้เด็กรู้จักตั้งเป้าหมายหาแนวทางเลือกสำหรับชีวิตจริง มิใช่เพื่อฝัน
2. ในการเรียนการสอน ครูต้องกระตุ้นให้กำลังใจและส่งเสริมให้เด็กคิด คือ ครูต้องมีกิจกรรมการสอนที่มีลักษณะมุ่งอนาคต เด็กจึงจะมีลักษณะมุ่งอนาคตด้วย
3. เด็กจะต้องได้รับการยอมรับความคิดเห็น คือ ในการแสดงความคิดเห็นในลักษณะมุ่งอนาคต ซึ่งแฝงไว้ด้วยค่านิยม การประเมินผลของครูจะต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีความมั่นใจในความคิด และแสดงออกในรูปพฤติกรรมให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน สิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องดูแลเอาใจใส่
4. ครูจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมภายในการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้เด็กมีความมั่นใจ กล้าตัดสินใจ ให้เด็กมีโอกาสแก้ปัญหา ทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองและอยู่ภายในบรรยากาศที่อบอุ่น ซึ่งจะ เป็นแนวทางที่ส่งเสริมลักษณะมุ่งอนาคตของเด็กได้ดี

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมลักษณะมุ่งอนาคตเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม การส่งเสริมและปลูกฝังจากครอบครัวและครูผู้สอน และความมั่นคงทางสังคมของบุคคลนั้น

ลักษณะความเป็นผู้นำ

ความหมายของผู้นำและความเป็นผู้นำ

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีคุณภาพมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ เป็นผู้ที่สามารถชักจูง แนะนำการทำงานให้กลุ่มและชุมชนของตนเอง เป็นบุคคลที่กลุ่มหรือชุมชนยอมรับ ที่จะปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถ ผู้นำส่วนใหญ่จะมีบุคลิกภาพเด่น มีความรู้ ความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นผู้ที่สามารถจูงใจชาวบ้านให้มีความเห็นคล้อยตาม และลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมายทางบวกให้เป็นผลสำเร็จได้ในที่สุด (จิรพรรณ กาญจนจิตรรา , 2528, หน้า 47)

จากความหมายผู้นำที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเชิงปฏิบัติการ สามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นกระทำตามด้วยความเต็มใจ เพราะผู้นำเป็นบุคคลที่ทุกคนในกลุ่มยอมรับ ดังนั้นผู้นำสามารถที่จะกระตุ้นให้เพื่อนร่วมงานประกอบกิจกรรมให้บรรลุจุดมุ่งหมายทั้งทางที่ถูกต้องและทางที่ไม่ถูกต้องได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้ตามควรพิจารณาในการปฏิบัติตามผู้นำด้วย

ความเป็นผู้นำ หมายถึง การสร้างอิทธิพลจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา หรือกลุ่มเพื่อที่จะก่อให้เกิดความพยายามร่วมกันในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากระบวนการของความเป็นผู้นำนี้จะขึ้นอยู่กับตัวผู้นำหรือผู้ตามซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาตรี มณีโกศล (2532) ที่ได้ศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีคะแนนรวมของความเป็นผู้นำ คะแนนความเป็นผู้นำ หมวดความรู้ หมวดทักษะ หมวดบุคลิกภาพ โดยเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน ทั้งจากการสำรวจก่อนและหลังการเรียน อุทัย ทรัพย์โต (2524 , หน้า 13) ความเป็นผู้นำหมายถึง การสร้างอิทธิพลจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือกลุ่มเพื่อที่จะก่อให้เกิดความพยายามร่วมกันในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง จากความหมายดังกล่าวนี้ ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการของความเป็นผู้นำจะขึ้นอยู่กับตัวผู้นำ ตัวผู้ตาม (Follower) และสถานการณ์ (Situation) ซึ่งหมายความว่า ผู้ตามยอมรับในความเป็นผู้นำของเขาหรือไม่ และสถานการณ์อำนวยให้มีการแสดงการเป็นผู้นำออกมาได้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ที่มีการจูงใจหรือใช้อิทธิพลได้

สมาน รัชสิโยภยกุล (2541 , หน้า 47) ซึ่งมีนัยสำคัญสามนัย คือ หนึ่ง ความเป็นผู้นำต้องเกี่ยวข้องกับคน ผู้ได้บังคับบัญชา หรือผู้คนที่ยอมรับคำสั่งจากหัวหน้าด้วยความเต็มใจ สองความเป็นผู้นำเกี่ยวข้องกับการแจกแจงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในระหว่าง หัวหน้ากับสมาชิกในกลุ่ม หัวหน้ามีอำนาจหน้าที่ในการสั่งการกิจกรรมของกลุ่ม สามหัวหน้าใช้อิทธิพลเหนือผู้บังคับบัญชาในแนวทางต่างๆ เป็นการใช้ศิลปะในการโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้ร่วมมือร่วมใจกัน ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายของความเป็นผู้นำข้างต้น สรุปได้ว่าความเป็นผู้นำ หมายถึงความสามารถในการโน้มน้าวหรือจูงใจให้บุคคลมาทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสถานการณ์ต่าง โดยมิ ผู้นำเป็นผู้ควบคุมและสั่งการในการทำกิจกรรมนั้นๆ

ประไพ เดชมา (2542 , หน้า 46-47) แบ่งความเป็นผู้นำออกเป็น 7 ด้าน ดังนี้

1. ความเฉลียวฉลาด หมายถึง ความรอบรู้ในเรื่องต่างๆ ทันโลก ทันทเหตุการณ์ มีความสามารถในการวิเคราะห์ แก้ปัญหาการทำงานและปัญหาสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม มีการวางแผนที่ดี มีความยืดหยุ่นในการทำงาน มีไหวพริบและมีทักษะในการติดต่อสื่อสารที่จะนำไปใช้ประโยชน์
2. ความรับผิดชอบ หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่แสดงพฤติกรรม โดยปฏิบัติหน้าที่ของตนซึ่งกระทำด้วยความผูกพัน ไม่ทอดทิ้ง มีความเพียรพยายาม มีความละเอียดรอบคอบ ใช้ความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่
3. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมการประพฤติให้ถูกต้องเหมาะสมกับจรรยา มารยาท ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎระเบียบของโรงเรียน และกฎหมาย
4. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความมั่นใจที่จะกระทำการใดๆ อย่างองอาจ ซึ่งถ้าตั้งใจทำการสิ่งใดแล้ว จะไม่มีการลังเล หรือหวั่นวิตกในความสามารถของตน ไม่หวั่นไหวต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ แม้จะมีอุปสรรคขัดขวางก็ไม่ยอมล้มเลิก
5. ความมีคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกด้วยการมีความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ อดทน ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา มีความยุติธรรม เสมอภาค ไม่ลำเอียง มีเหตุผลในด้านความคิดและการกระทำ มีความเมตตา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น
6. ความมีมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นมองโลกในแง่ดี ทำตัวเป็นมิตรกับบุคคลอื่น มีเพื่อนมาก ใจกว้าง ชอบการพบปะสังสรรค์ และทำงานกันเป็นกลุ่ม
7. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง ลักษณะนิสัยของบุคคลที่แสดงออก โดยการใช้ความคิดและวิธีการใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหา หรือการนำเอาความคิดผลงานอื่นมาพัฒนาประยุกต์จนเกิดเป็นผลงานชิ้นใหม่ มีการเพิ่มพูนความสามารถที่จะพัฒนาการแสดงออกอย่างแจ่มชัด

รูปแบบของความเป็นผู้นำ

แบบของความเป็นผู้นำ มีนักการศึกษาได้จำแนกแบบของผู้นำไว้หลายแบบแตกต่างกัน ผู้วิจัยได้รวบรวมได้ ดังนี้

1. ความเป็นผู้นำแบบเผด็จการ ความเป็นผู้นำแบบเผด็จการจะยึดงานเป็นหลัก เขาต้องการให้งานเสร็จและบรรลุเป้าหมายของบริษัท เขาใช้อำนาจที่เขาถืออยู่ ซึ่งได้มาจากตำแหน่งความรู้หรือทักษะเพื่อให้รางวัลหรือการลงโทษที่เขาเห็นว่าเหมาะสม ผู้นำแบบเผด็จการออกคำสั่งและคิดว่าคนจะตอบสนองด้วยความซื่อสัตย์ ผู้นำจะไม่อนุญาตให้คนอื่นมีส่วนในกระบวนการตัดสินใจ ความเป็นผู้นำนี้ใช้ได้ดีในภาวะที่เกิดวิกฤติการณ์ เมื่อการตัดสินใจต้องทำอย่างรวดเร็วและทำไปโดยไม่ต้องตั้งคำถาม

2. ความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม หรือระบบประชาธิปไตย ความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ภาวะผู้นำแบบนี้เรียกร้องให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ใช้หน้าที่รับผิดชอบและเสรีภาพในระดับสูง ผู้นำแบบนี้ใช้การควบคุมแบบเผด็จการน้อยมาก และจะคำนึงถึงความสัมพันธ์ของภายในกลุ่มตลอดจนการทำงานให้สำเร็จ

3. ความเป็นผู้นำแบบตามสบาย มักเป็นที่เข้าใจกันว่าไม่มีความเป็นผู้นำเลย หัวหน้างานบางคนมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมาก ไม่สามารถตัดสินใจและมักอาศัยการตัดสินใจของพนักงานแล้วก็ตาม ไม่มีการใช้วินัยและการควบคุมเพราะคิดว่าพนักงานจะทำตัวในลักษณะที่มีวุฒิภาวะ ในสถานการณ์ดังกล่าวเป้าหมายของกลุ่มมักไม่ได้ระบุอย่างชัดเจน มีความสับสนเกิดขึ้นในหมู่พนักงาน ความเป็นผู้นำแบบตามสบายสามารถพบได้ในวิชาชีพบางแขนง เช่น วิศวกร นักวิทยาศาสตร์ และครู มีความควบคุมคนเหล่านี้ ทำงานน้อยมา บรรยากาศแบบตามสบายสามารถกระตุ้นให้คนริเริ่มงานที่ซับซ้อนอย่างมีประสิทธิภาพและด้วยความรับผิดชอบ

อาร์มอนด์ จินดาพันธุ์ (อ้างในเปรมจิต บุญธรรม, 2542, หน้า 64) ได้จำแนกแบบความเป็นผู้นำไว้ดังนี้ พิจารณาจากการที่ผู้นำได้มาซึ่งอำนาจ จำแนกเป็น 3 แบบ คือ

1. ผู้นำแบบใช้พระเดช (Legal Leaders) หมายถึง ผู้นำที่ยึดถือการปฏิบัติงาน โดยอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นหลัก และใช้อำนาจนั้นอย่างเต็มที่เพื่อบังคับบัญชาให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติตามโดยคดุษฎี

2. ผู้นำแบบใช้พระคุณหรือผู้นำที่มีลักษณะเฉพาะตัวพิเศษ (Charismatic Leaders) หมายถึง ผู้นำที่สามารถเป็นผู้นำคนได้โดยไม่ต้องใช้อำนาจภายนอกมาบังคับแต่มีอำนาจอยู่ในตัวเอง สามารถครองใจคนให้บุคคลอื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตาม เป็นการชนะใจคนอื่นโดยตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความศรัทธา

3. ผู้นำแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Leaders) หมายถึง ผู้นำที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์

ของผู้นาอยู่ในตำแหน่งอันเป็นที่เคารพเทิดทูน เช่น องค์พระมหากษัตริย์ พิจารณาจากลักษณะและวิธีการทำงาน จำแนกเป็น 4 แบบ คือ

1. ผู้นำแบบเจ้าระเบียบ (Regulative Leaders) ผู้นำแบบนี้ถือระเบียบแบบแผนเป็นสำคัญ ไม่ชอบความเปลี่ยนแปลง ขาดความยืดหยุ่น งานซ้ำแต่ไม่ผิดพลาด
 2. ผู้นำแบบบงการ (Directive Leaders) ผู้นำแบบนี้ใช้แต่วิธีสั่งงานอย่างเดียวแต่ไม่รู้จักวิธีสอนงานและทำงาน ขาดหลักมนุษยสัมพันธ์บรรยากาศการทำงานเต็มไปด้วยความกลัว และความหวาดเกรง
 3. ผู้นำแบบจูงใจ (Persuasive Leaders) การทำงานของผู้นำประเภทนี้เป็นเชิงอะลุ่มอล่วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ลูกน้องแสดงความคิดเห็นและใช้ดุลยพินิจ และเมื่อผู้นำประสงค์จะให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติตามอย่างใดอย่างหนึ่ง อันอาจมีสมาชิกในกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือด้วย ผู้นำจึงจำเป็นต้องใช้ศิลป์ในการจูงใจน้อมนำให้ผู้นั้นเห็นด้วยหรือคล้อยตามและมีความประสงค์ที่จะร่วมงานด้วย
 4. ผู้นำแบบร่วมใจ (Participative Leaders) ผู้นำแบบนี้ นิยมการปรึกษาขอความคิดเห็นว่าควรจะทำไปในรูปแบบและแนวทางใดบ้าง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในฐานะผู้ร่วมงานเพื่อช่วยสร้างสรรค์ยึดถือและปฏิบัติร่วมกันเมื่อเห็นด้วยกับแนวทางปฏิบัติหรือข้อตกลงนั้น
- จากแบบของความเป็นผู้นำข้างต้น สรุปได้ว่า แบบของความเป็นผู้นำ ไม่สามารถบอกได้ว่าแบบใดของการเป็นผู้นำเป็นแบบที่ดีที่สุด แต่ละแบบก็มีส่วนดีส่วนเสียจึงจำเป็นต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการปฏิบัติกิจกรรม หรือภารกิจนั้นๆ

คุณลักษณะของผู้นำ

ลักษณะของผู้นำ ได้มีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวถึงลักษณะของผู้นำ ดังนี้

ทวี ทิมชา (2528, หน้า 172) กล่าวถึง ลักษณะของผู้นำว่าควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ที่มีความเคารพนับถือและยำเกรง
2. ได้รับการยกย่องจากชาวบ้านว่าเก่งกว่า ดีกว่า
3. มักช่วยเหลือ เจริญร้อนแทนผู้อื่นในขณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
4. มักแสดงออกว่าใจกว้าง
5. มีความมั่นคงมากกว่าผู้อื่นทางรูปธรรม หลักฐาน และทรัพย์สิน
6. มีความเชื่อมั่นในตัวประชาชนความต้องการที่จะปรับปรุงตัวเอง

7. เป็นผู้ที่พร้อมที่จะรับฟังเหตุผล และปรึกษาหารือกับผู้อื่นในปัญหาสำคัญของท้องถิ่น

8. เป็นผู้ที่มีความตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวม

9. เป็นมิตรที่ดีของชนทุกชั้น

10. เป็นผู้ที่ประชาชนชอบและกล่าวถึง

จากลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำ สรุปได้ว่า ผู้นำควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ มีความกล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจ เชื้อมั่นในตนเอง สามารถทำให้ผู้อื่นยอมรับ และทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จึงจะเป็นผู้นำที่ดีได้

สิ่งแวดล้อมทางการเรียน

บรรยากาศการเรียนการสอน

ความหมายของบรรยากาศการเรียนการสอน

นักการศึกษา นักวิชาการ และนักจิตวิทยาได้ใช้คำต่างๆ ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน กับคำว่า บรรยากาศการเรียนการสอน เช่น บรรยากาศในชั้นเรียน บรรยากาศในห้องเรียน สภาพแวดล้อมทางการเรียน ซึ่งความหมายของคำที่กล่าวมาดังนี้

กู๊ด (Good. 1973, 106) ให้ความหมายของบรรยากาศการเรียนการสอนว่า หมายถึง สภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียน ซึ่งไม่ใช่เพียงสภาพแวดล้อมทางกายภาพเท่านั้น แต่รวมถึงระดับอารมณ์และความรู้สึกด้วย

ลอว์เรนซ์ (Lawrens. 1976, 418) กล่าวว่า บรรยากาศในการเรียนการสอน เป็นสภาพทางจิตวิทยา ซึ่งประกอบด้วย พฤติกรรมครู ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ถ้าผู้เรียนมีสภาพจิตใจอารมณ์แจ่มใส รู้สึกตื่นตัวกระฉับกระเฉง ก็จะมีคามสนใจในการเรียน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

มูส (Moos. 1978, 263) ให้ความหมายของบรรยากาศการเรียนการสอนว่า เป็นบรรยากาศหรือสภาพการณ์ ที่ครูผู้สอนพยายามสร้างขึ้น เพื่อให้การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ประกอบด้วย พฤติกรรมของครูผู้สอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน

วิทฮอลล์ (Whithall. 1979, 347) กล่าวว่า การเรียนรู้ของนักเรียนจะเกิดขึ้นได้เมื่อประสบการณ์ในการเรียนรู้มีลักษณะที่มีความหมายต่อผู้เรียน กล่าวคือ นักเรียนเห็นว่าประสบการณ์นั้นตรงกับความต้องการและเหมาะสมกับบุคลิกลักษณะของเขา และไม่ใช่

สถานการณ์ที่ผู้วิจัย คือนักเรียนไม่รู้สึกว่าสถานการณ์นั้นๆ มีความน่ากลัว

ไชยยศ เรื่องสุวรรณ และปรีชา วิหคโต (2537, หน้า 7) ให้ความหมายของบรรยากาศการเรียนการสอนว่า หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่รอบตัวผู้เรียน และส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางจิตภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม

บัญชา แสนทวี (2539, หน้า 95) ให้ความหมายของบรรยากาศการเรียนการสอนว่า หมายถึง สภาพหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมจิตวิทยาในระบบสังคม ซึ่งมีความเคลื่อนไหว อันประกอบด้วย พฤติกรรมของครูผู้สอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน

ทวีศิลป์ สารเสน (2543, หน้า 9) ให้ความหมายของบรรยากาศการเรียนการสอนว่า หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นทั้งด้านกายภาพ จิตภาพ และ ด้านสังคมที่มีอยู่หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียน

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2544, หน้า 43) ให้คำจำกัดความของบรรยากาศในการเรียนการสอนว่าเป็นสื่หะเลียมของบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่นักเรียนและครูทำงานและมีปฏิสัมพันธ์กัน จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปว่า บรรยากาศการเรียนการสอน หมายถึง เป็นสภาพหรือสิ่งแวดล้อมในการเรียนที่ครูผู้สอนพยายามจัดให้มีขึ้น เพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนเกิดขึ้นอย่างราบรื่น และเกิดกระบวนการพัฒนาผู้เรียน โดยมีพฤติกรรมของครู ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน เป็นสิ่งช่วยให้บรรยากาศการเรียนการสอนดีขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะบรรยากาศการเรียนการสอน

โรเจอร์ (Rogers. 1969 :157-164) มีความเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศในชั้นเรียนว่า ควรคำนึงถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความคิด ความรู้สึก ท่าที เจตคติ ค่านิยมและความเชื่อ ควรได้รับความสนใจและให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการเน้นทางวิชาการและสติปัญญา เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่มีบรรยากาศไม่ตึงเครียด เป็นการเสริมความอบอุ่นใจและเชื่อถือระหว่างครูกับนักเรียน

แอนเดอร์สัน (อ้างในประกายทิพย์ พิชัย.2539, หน้า 29) ได้ศึกษาผลของบรรยากาศในชั้นเรียนที่มีต่อผู้เรียน โดยได้ระบุถึงลักษณะบรรยากาศที่มีอิทธิพลและส่งเสริมต่อความรู้ ความรู้สึก และพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ ดังนี้

1. ความเป็นกันเอง ความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนม ความคุ้นเคยของสมาชิกในกลุ่มผู้เรียน
 2. การแบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้
 3. การปฏิบัติตามเกณฑ์ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีรูปแบบที่สามารถปฏิบัติได้ และให้ประโยชน์
 4. การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน ไม่ล่าช้าและมีความสอดคล้องเหมาะสม
 5. การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น หนังสือ เครื่องมือ วัสดุที่พร้อมจะใช้ได้ตลอดเวลา
 6. การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้สอน และมีความพยายามที่จะลดความขัดแย้งระหว่างกัน
 7. ผู้สอนและผู้เรียนทราบจุดประสงค์และคาดหวังในการเรียนอย่างชัดเจน
 8. ผู้สอนสร้างความเป็นธรรมชาติไม่เลือกที่รักมักที่ชังของครู ซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมชาติ
 9. ผู้เรียนได้มีโอกาสทำกิจกรรมที่ทำทลายความสามารถอยู่เสมอ
 10. สร้างความตื่นตัวและจัดความเฉื่อยชาอันเป็นสาเหตุของความเบื่อหน่ายต่อการเรียนการสอน
 11. การตัดสินใจทำกิจกรรมต่างๆ มาจากผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่
 12. ไม่ส่งเสริมการแบ่งพรรคแบ่งพวกในหมู่นิสิตนักศึกษา
 13. ผู้เรียนมีความพึงพอใจกับกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนและ
 14. เสรีภาพมีขอบเขต ไม่ปล่อยปละละเลยจนขาดระเบียบและขาดความรับผิดชอบ
- บัล และ โซลิตี(Bull & Solity. 1987 :16-18) ได้จำแนกองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ออกเป็น 3 ส่วน สรุปได้ดังนี้
1. องค์ประกอบทางกายภาพ (The physical component) ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ต่างๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอน
 2. องค์ประกอบทางสังคม (The social component) ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในห้องเรียน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในห้อง ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน
 3. องค์ประกอบทางการศึกษา (The education component) ได้แก่ สภาพการณ์ที่มีผล

ต่อการเรียนการสอน เช่น การกำหนดเนื้อหาหลักสูตร วิธีสอน กิจกรรมในชั้นเรียนอันก่อให้เกิดความพอใจในชั้นเรียน การแข่งขัน เป็นต้น

ประดินันท์ (2525, หน้า 123 – 137) ได้กล่าวถึงการสร้างบรรยากาศทางการเรียนการสอนที่มีผลต่อการเรียนในชั้นเรียน ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. บุคลิกภาพบางประการของครูมีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน รูปร่างหน้าตาและการแต่งกาย มีผลต่อการดึงดูดความสนใจ แต่บุคลิกบางประการ เช่น สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง การใช้คำพูด อารมณ์ขันและบทบาทในฐานะผู้นำของครู มีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนอย่างมาก

2. พฤติกรรมของครูที่แสดงออกตามทัศนคติและความคาดหวังบางประการที่ครูมีอยู่ มีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อการสอนและความคาดหวังที่มีต่อนักเรียน รวมทั้งเป็นคนมองโลกในแง่ดีย่อมเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดีให้เกิดขึ้นในชั้นเรียนมากกว่าครูที่มีทัศนคติและความคาดหวังในทางตรงข้าม ทัศนคติและความคาดหวังของครูที่มีต่อนักเรียนมักมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของครูที่แสดงออกต่อนักเรียนด้วย

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การให้นักเรียนได้มีโอกาสซักถามและเข้าร่วมกิจกรรมให้มาก จะทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีความสนุกสนานกระตือรือร้น และช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีขึ้นในชั้นเรียน

4. การเสริมแรงที่เหมาะสมของครูจะช่วยให้เกิดบรรยากาศในชั้นเรียนดีขึ้น การให้การเสริมแรงควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ไม่ควรเน้นเฉพาะกับพฤติกรรมที่ดีที่สุด แต่ควรให้เมื่อพฤติกรรมนั้นดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะกับนักเรียนที่เรียนอ่อนหรือพฤติกรรมมีปัญหา บุญชม ศรีสะอาด (2524, หน้า 26-27) ได้แบ่งบรรยากาศในชั้นเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วยพฤติกรรมของครู ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ซึ่งจากบรรยากาศ 3 กลุ่มนี้ สามารถจัดเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม (Involvement) หมายถึง การที่นักเรียนในห้องมีความตั้งใจ และแสดงความสนใจในกิจกรรมของชั้นเรียนเช่น การมีส่วนร่วมในการอภิปราย การร่วมทำกิจกรรมต่างๆ

2. ความผูกพันกันฉันท์มิตร (Affiliation) หมายถึง นักเรียนมีความรู้สึก และแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรต่อกันและกัน เช่น การรู้จักคุ้นเคยกัน ช่วยกันทำงาน มีความพอใจที่ได้ทำงานร่วมกัน

3. การสนับสนุนจากครู (Teacher support) หมายถึง การแสดงออกของครูที่แสดงถึงความสนใจต่อนักเรียน ใ่วางใจนักเรียน สนใจความคิดของนักเรียน

4. การเน้นงาน (Task orientation) หมายถึง การจัดกิจกรรมของชั้น มุ่งให้บรรลุ จุดมุ่งหมายทางวิชาการ ไม่ออกนอกเรื่องที่กำลังเรียนกำลังสอน

5. การแข่งขัน (Competition) หมายถึง การที่นักเรียนแข่งขันซึ่งกันและกัน เพื่อให้ได้ คะแนนสูง หรือได้รับการยอมรับ

6. ระเบียบและการมีระบบงาน (Order and Organization) หมายถึง การเน้นการ ประพฤติปฏิบัติในชั้นด้วยลักษณะที่เป็นระเบียบ กิจกรรมต่างๆ จัดไว้อย่างมีระบบ

ชาอุทัย อาจินสมาจาร (2544, หน้า 46) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการสร้างบรรยากาศ ในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1. เป็นตัวอย่างในเจตคติ พฤติกรรมทางบวก และสร้างสรรค์ต่อเพื่อนร่วมงาน นักเรียนและผู้ปกครอง
2. ใช้อำนาจหน้าที่อย่างยุติธรรม
3. ให้ความอบอุ่นและการสนับสนุน
4. ส่งเสริมความคิดหรือความร่วมมืออิสระตามความเหมาะสม
5. กระตุ้นนักเรียนให้เรียนรู้ และให้มาตรการในการเลือกแก่เขาในกระบวนการ เรียนรู้
6. ประกันความสมดุลที่มีเหตุผลระหว่างผลสะท้อนกลับในทางบวกและทางลบ
7. หาโอกาสเพื่อทำให้นักเรียนมีความรู้สึกรับได้รับการสนับสนุน การยอมรับ มีคุณค่า ประสบความสำเร็จ มีความมั่นคงทางอารมณ์

พิมพันธ์ เชะคุปต์ (2544, หน้า 48-4-52) ได้อธิบายถึงบรรยากาศการเรียนการสอน ซึ่ง เป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การเรียนมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย บรรยากาศ ทางกายภาพ และบรรยากาศทางจิตใจ ดังนี้

1. บรรยากาศทางกายภาพหรือบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ดีของห้องเรียนมีผลต่อการ เรียนการสอน และเจตคติของผู้เรียน ลักษณะของห้องเรียนที่มีบรรยากาศทางกายภาพที่เหมาะสม ควรเป็นดังนี้

ห้องเรียนมีสีสันทนาคูและเหมาะสม สบายตา อากาศถ่ายเทได้ดี ปราศจาก เสียงรบกวน และมีขนาดกว้างขวางเพียงพอกับจำนวนนักเรียน

ห้องเรียนควรมีบรรยากาศความเป็นอิสระทางการเรียน การทำงานร่วมกันเป็น กลุ่ม ตลอดจนการเคลื่อนไหวในกิจกรรมการเรียนการสอนทุกประเภท

ห้องเรียนต้องสะอาด ถูกสุขลักษณะ น่าอยู่ และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

สิ่งที่อยู่ภายในห้องเรียน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ สื่อการสอนต่างๆ เช่น กระดาน

จอร์ภาพ เครื่องฉายข้ามศีรษะ สามารถเคลื่อนไหวได้ และสามารถดัดแปลงให้เอื้ออำนวยต่อการสอนและการจัดกิจกรรมประเภทต่างๆ

ควรเตรียมห้องเรียนให้พร้อมต่อการสอนในแต่ละครั้ง และให้เหมาะสมต่อการสอนวิธีต่างๆ เช่น เหมาะต่อวิธีสอนโดยกระบวนการกลุ่ม วิธีบรรยาย วิธีการแสดงละคร เป็นต้น

2. บรรยากาศทางจิตใจ หรือบรรยากาศทางจิตวิทยา เป็นบรรยากาศของการให้ความร่วมมือกันและกัน ซึ่งทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศทางจิตใจร่วมกัน มีดังนี้

บรรยากาศความคุ้นเคย หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ประกอบด้วย

บุคลิกภาพของครูผู้สอน ได้แก่การยิ้มแย้มแจ่มใส การแต่งกายสุภาพและสะอาด มีอารมณ์ขัน ท่าทางและการใช้คำพูดเหมาะสม และมีน้ำเสียงน่าฟัง ซึ่งเป็นการเร้าใจและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน

2.1.2 พฤติกรรมการสอนของผู้สอน เป็นพฤติกรรมที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรมด้วยตนเอง ค้นคว้าด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ซักถาม ได้แย้ง การสอนที่ผู้สอนมีความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งจะทำให้ห้องเรียนดำเนินการเรียนการสอนด้วยความสนุกและมีชีวิตชีวา

2.1.3 พฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน คือการเข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนดอย่างเต็มใจ ผู้เรียนกับผู้เรียนรู้จักคุ้นเคย และไว้วางใจกันและกัน มีการถามคำถาม ตอบคำถาม และได้แย้งกับผู้สอนและผู้เรียนอย่างมีเหตุผล และถูกต้องตามกาลเทศะ

บรรยากาศที่เป็นอิสระ คือบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการค้นหาความรู้ และเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนและประสานความคิดร่วมกัน เป็นบรรยากาศที่ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวาและสนุกสนาน

บรรยากาศที่ท้าทาย คือ บรรยากาศที่ผู้สอนสร้างให้ผู้เรียนกระตือรือร้นสนใจติดตาม ค้นคว้าศึกษา เช่น การถามคำถามที่ต้องใช้ความคิด การค้นคว้า การถามเรื่องราวที่ทันสมัยทันเหตุการณ์ของประเทศและโลก ทำให้การทำงานต้องอาศัยความพยายามในการค้นหา และทำให้สำเร็จ ตลอดจนการสร้างบรรยากาศการแข่งขันระหว่างบุคคล หรือระหว่างกลุ่ม เป็นต้น

บรรยากาศการยอมรับนับถือ คือ บรรยากาศที่ผู้เรียนยอมรับนับถือผู้สอนในฐานะเป็นผู้ให้ความรู้ และมีความสามารถทั้งด้านเนื้อหา และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่สามารถทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ และผู้สอนจะต้องยอมรับผู้เรียนในฐานะปัจเจกบุคคลที่

ความสามารถ สถิติปัญญา ความถนัด ทักษะแตกต่างกัน โดยยอมรับให้คุณค่าของผู้เรียนแต่ละคน และนำคุณค่าหรือความสามารถที่ต่างกันประสานสัมพันธ์ให้เกิดประโยชน์

บรรยากาศของการควบคุม เป็นบรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามเกณฑ์ ระเบียบวินัยของห้องเรียน โดยผู้เรียนมีหน้าที่รับผิดชอบงานของตน มีความตรงต่อเวลา ประพฤติปฏิบัติในห้องเรียนอย่างเหมาะสม ทั้งด้านการแต่งกาย ภาษา ท่าทาง มีความสุภาพ และเป็นผู้มีสัมมาคารวะ

บรรยากาศของการกระตุ้นความสนใจ คือ ผู้สอนทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนด ผู้สอนรู้จักการให้การเสริมแรงเพื่อให้ผู้เรียนเพิ่มความถี่ของการมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บรรยากาศการเรียนการสอนไม่ว่าจะจัดในหรือนอกห้องเรียนนั้นมีอิทธิพลต่อผู้เรียน บรรยากาศการเรียนการสอนดีย่อมทำให้ผู้เรียนมีความสุข สนุกสนานกับการเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนพร้อมที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองในการค้นหาความรู้ สิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดลักษณะการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

สัมพันธภาพกับครู

สไตส์ และดอร์ซีย์ (Stiles and Dorsey, 1950, หน้า 98-100) มีความเห็นเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนในการสอนว่า การเรียนการสอนแบบอัตตคติปไตยนั้น ปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนเป็นแบบสั่งและเชื่อฟังโดยไม่มีข้อโต้แย้ง นักเรียนจะสนใจในบทเรียนเพื่อคะแนนของตนโดยไม่คำนึงถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ครูไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนานักเรียนให้มีความงอกงามในด้านต่างๆ เท่าที่ควร เพียงแต่ต้องการให้นักเรียนสนใจในบทเรียนที่ตนกำลังสอนเท่านั้น ครูใช้เกณฑ์ ตามที่ตนพอใจ และบังคับให้นักเรียนปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ไม่คำนึงถึงธรรมชาติจิตใจหรือความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนการสอนแบบนี้ นักเรียนจะมีบุคลิกภาพแบบตัวใครตัวมัน ไม่มีทักษะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

วิทฮอล และเลวิล (อ้างในสุทธาสินี ใจเย็น, 2545, หน้า 43) ได้ศึกษาพบว่า

1. พฤติกรรมของครูเป็นผู้กำหนดที่สำคัญของการสร้างบรรยากาศภายในห้องเรียน
2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนจะมีอิทธิพลต่อจิตใจของนักเรียน
3. การปฏิบัติของครูต่อนักเรียนจะมีผลต่อเจตคติของนักเรียนที่มีต่อสังคม และการปฏิบัติของนักเรียนต่อบุคคลอื่น นั่นคือ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เรื่องมนุษยสัมพันธ์นั่นเอง

โนลส์ (Knowles, 1975, หน้า 34-37) ได้นำวิธีการเรียนการสอนแบบผู้ใหญ่มาประยุกต์เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งได้เสนอแนะว่า อาจารย์ผู้สอนควรมีบทบาทดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นบรรยากาศของความเป็นอิสระ ใฝ่หาใจกัน ให้เกียรติกัน เคารพในกฎเกณฑ์ร่วมกัน เคารพในความเป็นมนุษย์ร่วมกัน
2. การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนอย่างเป็นระบบ
3. การศึกษาถึงความต้องการของผู้เรียนและผู้สอน
4. การกำหนดทิศทางหรือวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ร่วมกัน
5. การออกแบบวิธีการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
6. การดำเนินกิจกรรมตามแผนและแบบที่กำหนดไว้
7. การประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

โคเจน (Cogen, 1975, หน้า 135-139) ได้ศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรระหว่างครูกับนักเรียนจะทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนดีขึ้น ยิ่งนักเรียนกับครูที่มีความสัมพันธ์ต่อกันมาก นักเรียนก็ยิ่งมีโอกาสพัฒนาความพร้อมในการเรียนรู้ให้สูงถึงขีดสูงสุดมากเพียงนั้น

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524, หน้า 49-86) ได้กล่าวถึง บทบาทของอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาว่า การสอนของอาจารย์ควรเน้นการสร้างเสริมให้นักศึกษามีความสามารถในการเรียนรู้เป็นสำคัญ บทบาทที่สำคัญของอาจารย์ คือ เป็นผู้คอยชี้แนะวิธีการให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน งานที่อาจารย์ปฏิบัตินั้นมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะทางความรู้หรือสติปัญญา กับทางมนุษยสัมพันธ์ หมายความว่า อาจารย์จะต้องรู้เนื้อหาที่ตนสอน และจะต้องมีทักษะทางสัมพันธภาพที่ดีด้วย

เทียน ทองแก้ว (2540, หน้า 60) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในทางสร้างสรรค์ มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และส่งเสริมให้เกิดความสนใจในการเป็นสมาชิกของชั้นเรียนและโรงเรียน จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียน ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองและผลการเรียนดีขึ้น

สัมพันธภาพกับเพื่อน

กราวแลนด์ (อ้างในพวงสร้อย วรกุล, 2522, หน้า 29) กล่าวว่า เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนจนรู้วัยผู้ใหญ่ ประสบการณ์การเข้าสังคมย่อมกว้างขวางออกไปตามลำดับ หากทุกสิ่งทุกอย่างได้พัฒนาไปตามปกติ กล่าวคือ เมื่อถึงวัยเข้าเรียนเด็กได้มีโอกาสมีความสัมพันธ์กับเพื่อนในวัย

เดียวกัน ได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อน เด็กจะได้รู้ถึงบทบาทของตนว่าควรปฏิบัติตนอย่างไร เมื่อต้องการอยู่กับเพื่อน การที่เด็กอยู่ร่วมกันกับเพื่อนได้จะทำให้เด็กอบอุ่นใจ มีความมั่นใจ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

แกริสัน (Garison, 1965, หน้า 297) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนไว้ว่า เพื่อนเป็นสิ่งสำคัญมากในชีวิตวัยรุ่น เนื่องจากเป็นวัยที่มีการพัฒนาการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันกับบุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกัน ทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนปัญหา เฟลด์แมน และนิวคอมบ์ (อ้างในประกอบ คุปรัตน์, 2525, หน้า 179) ได้สรุปความสำคัญของเพื่อนที่มีต่อนักศึกษาไว้ดังนี้

1. เป็นการเชื่อมโยงชีวิตภายในครอบครัวกับพ่อแม่ผู้ปกครองกับชีวิตการทำงานในโลกกว้าง ช่วยให้นักศึกษาผ่านพ้นช่วงวิกฤตต่างๆ และมีอิสระจากบ้านและครอบครัว
 2. ในบางสถานการณ์ เพื่อนร่วมกลุ่มสามารถช่วยเหลือเกื้อหนุนในด้านกำหนดเป้าหมายในการเรียนและวิชาการได้
 3. เพื่อนสามารถให้กำลังใจในเรื่องต่างๆ ไป ซึ่งไม่สามารถหาได้จากคณาจารย์ ชั้นเรียน หรือหลักสูตรกำหนดไว้ทั้งหมด
 4. เพื่อนสามารถให้โอกาสนักศึกษาในการฝึกการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลที่มีภูมิหลัง ความสนใจ และการอบรมที่แตกต่างกัน
 5. เพื่อนช่วยเสริมสร้างคุณค่าภายในกลุ่มให้เข้มแข็งขึ้น และยากที่จะเปลี่ยนแปลง อาจแสดงออกมาในรูปการทำทนายและต่อต้านคุณค่าและความคิดเก่า กระตุ้นความสำนึกทางวิชาการ และเป็นเครื่องทดสอบแนวคิด ประสบการณ์ใหม่ๆ แนะนำอาชีพ กระตุ้นและให้กำลังใจนักศึกษาที่กำลังจะเปลี่ยนแนวความคิด
 6. เพื่อนช่วยเหลือให้นักศึกษามีความมั่นใจและพอใจในตนเองยิ่งขึ้น ตอบสนองความสนใจของนักศึกษาที่ไม่ได้รับการตอบสนองด้านวิชาการหรือลี้มเหลวทางวิชาการมาแล้ว และเพื่อนมีส่วนในการชักจูงให้เลิกล้มเลิกการศึกษาหรือลาออกจากสถาบัน
 7. เพื่อนช่วยทำหน้าที่ในการฝึกการเข้าสังคมและการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัว ซึ่งจะส่งผลในการช่วยเหลือกันในระหว่างการทำงานเมื่อสำเร็จออกไปแล้ว
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524, หน้า 12) แบ่งความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนไว้ 2 ลักษณะคือ
1. ความสัมพันธ์ทางด้านอารมณ์ คือ ความสัมพันธ์ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของความรู้สึกและความผูกพันระหว่างเพื่อนกับเพื่อน เป็นต้น การตัดสินใจใดๆ อาศัยความรู้สึกอารมณ์ เช่น การบันเทิง การเลี้ยงสังสรรค์ การเชิรกีฬา เป็นต้นเรียนและวิชาการได้

2. ความสัมพันธ์ทางสติปัญญา ตั้งอยู่บนเหตุผลและหลักการ อาศัยความรู้ความคิด เหตุผลและสติปัญญาเป็นเครื่องเชื่อมโยง เช่น ความรู้สึกระหว่างเพื่อนร่วมงานระหว่างอาจารย์กับศิษย์ที่เฝ้าหาความรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดกัน การตัดสินใจพิจารณาปัญหาใดๆก็อาศัยเหตุผล หลักการ และความรู้เป็นหลัก ผู้มีเหตุผลที่ดีกว่าย่อมถูกต้อง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์แบบนี้ ได้แก่ การอภิปราย การพูดคุย ถกเถียงประชุมหรือสัมมนากันในเรื่องของวิชาความรู้ พบว่า ลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มเป็นองค์ประกอบอย่างเดียวกันที่สำคัญที่สุดในประสบการณ์ของนักศึกษา ลักษณะของนักศึกษาที่เหมือนกันจะนำไปสู่ความสมัคสมานสามัคคีของกลุ่ม

พิไลลักษณ์ ทองอุไร (2529, หน้า 57) กล่าวว่า สัมพันธภาพ หมายถึง การทำให้เกิดมีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อให้เป็นกระบวนการระหว่างบุคคลขึ้น โดยพยายามทำให้การปฏิสัมพันธ์กันนั้นเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งมีโน้ตสันพื้นฐานในการสร้างสัมพันธภาพ จะช่วยในการปฏิสัมพันธ์ที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย ได้แก่ มโนทัศน์พื้นฐานเรื่องความรัก ความเอาใจใส่ มีน้ำใจ ความเห็นอกเห็นใจ ความเชื่อถือและการให้เกียรติต่อกัน เป็นบ่อเกิดแห่งการยอมรับ เมื่อเกิดการยอมรับแล้ว ความสนใจต่อกันจะมากขึ้น ก่อให้เกิดความต้องการที่จะติดต่อสื่อสาร และนั่นคือจุดเริ่มต้นของการสร้างสัมพันธภาพ

พนม ลิ้มอารีย์ (2529, หน้า 38-39) กล่าวถึง อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่มีต่อสมาชิกไว้หลายประการ ดังนี้

1. กลุ่มมีอิทธิพลต่อการศึกษาหรือการเรียนรู้ สามารถกำหนดการกำหนด วัตถุประสงค์ในการเรียน และวิชาการบางโอกาส วิธีการที่สมาชิกแก้ปัญหา การจดจำบทเรียน การประพฤติปฏิบัติ การสร้างนิสัย และเจตคติ การดำเนินชีวิต การทำงาน ความทะเยอทะยาน ตลอดจนความพยายามที่จะให้บรรลุเป้าหมายของบุคคล ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มทั้งสิ้น
2. กลุ่มเป็นเครื่องสนับสนุนและช่วยให้สมาชิกสามารถแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด อากัปกริยาต่างๆ ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี
3. กลุ่มช่วยสนองความต้องการของสมาชิก นั่นคือ การที่สมาชิกมารวมกันเป็นกลุ่มนั้นแต่ละคนย่อมมีความต้องการอยู่ในจิตใจของตน ซึ่งบุคคลอื่นอาจจะทราบหรือไม่ทราบก็ได้ และโดยธรรมชาติของมนุษย์ย่อมจะอยู่คนเดียวไม่ได้ เพราะอาจเกิดความเบื่อหน่าย บุคคลทุกคนย่อมต้องมีพรรคพวกเพื่อนฝูง ต้องการความรัก การยอมรับจากกลุ่ม จึงเป็นเหตุให้คนมาเข้าร่วมกลุ่มกับคนอื่นๆ มากขึ้น เพราะหวังว่ากลุ่มจะช่วยตอบสนองความต้องการของตนได้ และกลุ่มส่วนใหญ่ก็สามารถบำบัดความต้องการของสมาชิกได้
4. กลุ่มช่วยให้สมาชิกมองเห็นภาพของตนเอง (Perception of self) ชัดเจนขึ้น คือ

ช่วยให้สมาชิกทราบว่าตนเป็นอย่างไร ความสวยงาม ความมั่นใจ ความภาคภูมิใจ สิ่งเหล่านี้สมาชิกไม่สามารถรู้เห็นได้ด้วยตนเองอย่างชัดเจน ขึ้นอยู่กับบุคคลอื่นๆ หรือกลุ่มที่จะส่องหรือสะท้อนให้เห็นสภาพของสมาชิกแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

5. กลุ่มที่มีอิทธิพลเหนือผลงานและการทำงานของสมาชิก จะเห็นได้จากการทำงานของบุคคลแต่ละคน การที่บุคคลจะทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเพื่อนในกลุ่ม ถ้าสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ก็จะทำให้สมาชิกส่วนน้อยมีความกระตือรือร้นตามไปด้วย

6. กลุ่มที่มีอิทธิพลในการช่วยตัดสินใจ ในกรณีที่มีปัญหาหรือมีสิ่งที่จะต้องเลือก ต้องตัดสินใจ อาจจะใช้มติของกลุ่มเป็นเครื่องตัดสินใจได้ คือการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนออกความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการที่จะแก้ปัญหานั้นๆ ซึ่งจะช่วยให้ง่ายต่อการตัดสินใจ และยังก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันในหมู่สมาชิกอีกด้วย

7. กลุ่มที่มีอิทธิพลเหนือความกลัว ความวิตกกังวล ความท้อแท้ใจของสมาชิก เช่น คนที่มีความกลัวเมื่อเข้าไปอยู่ในกลุ่มเพื่อนๆ

ลัดดา กิติวิภาต (2530, หน้า 20) ให้ทัศนะว่า กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมอื่นๆ อีก กลุ่มเพื่อนจะเป็นตัวแบบที่นักเรียนจะเรียนรู้ ทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรมต่างๆ และยังพบว่าความปรารถนาในการเรียนของนักเรียนขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับกลุ่มเพื่อน

ณรงค์ เส็งประชา (2538, หน้า 166) ให้แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มเพื่อนไว้ว่า กลุ่มเพื่อนจะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่อาจไม่ได้รับจากครอบครัวหรือผู้ใหญ่ เช่น เพศศึกษา ความเสมอภาค ความเป็นผู้นำ ในกลุ่มเพื่อนเด็กจะเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เด็กจะเลือกคบเพื่อนที่ถูกใจและอาจนำเอาพฤติกรรมต่างๆ ของเพื่อนมาใช้เป็นแนวปฏิบัติของตนเอง กลุ่มเพื่อนจะช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ดังนี้

1. ยึดมั่นในประเพณีน้อยลง สร้างค่านิยมและความรู้ใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น
2. สอนให้รู้จักแบบแผนของการอยู่ร่วมกันในสังคมมากขึ้น เช่น การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มในการเล่นกีฬา หรือทำงานร่วมกัน
3. สอนให้มีประสบการณ์เกี่ยวกับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. เป็นการส่งเสริมในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเช่น ความเป็นตัวของตัวเอง แบบของอารมณ์ เอกลักษณะเฉพาะของตนเอง ความคิดเห็นของตนเอง
5. สอนให้มีประสบการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวมากกว่าที่จะใช้อำนาจ

พะยอม ธัญรส (2540, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนไว้ว่าเป็นพฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติต่อกันในห้องเรียน ได้แก่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้กำลังใจกัน การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการร่วมมือกันในด้านวิชาการและด้านอื่นๆ ไป

สมพร พรหมจรรย์ (2540, หน้า 9) กล่าวถึงสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนว่าเป็นพฤติกรรมที่นักเรียนและเพื่อนปฏิบัติต่อกันด้านการเรียน ทั้งในและนอกห้องเรียน ได้แก่ การช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันด้านการเรียน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทางการเรียน ความห่วงใยใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในกลุ่มเพื่อน เพื่อให้เกิดความสำเร็จด้านการเรียน

ชมพูนุช บุญสิทธิ (2541, หน้า 36) กล่าวถึง สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนว่า เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถของนักเรียนและเพื่อนทั้งทางด้านการใช้วาจา การแสดงกิริยาท่าทาง อันประกอบด้วยลักษณะของการให้ความช่วยเหลือ รู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น รู้จักเข้าใจตนเอง ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล รับฟังความคิดเห็นของเพื่อน เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานกลุ่มและการปฏิบัติกับเพื่อนเป็นไปอย่างเหมาะสม

ธนู ฤทธิกุล (2542, หน้า 36) กล่าวว่า กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลอย่างมากกับนักเรียน เพราะนักเรียนใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่โรงเรียนและอยู่กับเพื่อน กลุ่มเพื่อนจึงเป็นประโยชน์ที่เอื้อต่อวิชาการ โดยการร่วมมือกันแสวงหาความรู้ สัมพันธภาพอันดีระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับนักเรียนนั้นมีความสำคัญ เพราะเพื่อนในกลุ่มจะเป็นผู้ที่ส่งเสริมและฝึกให้นักเรียนได้อยู่ในสังคม เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับซึ่งกันและกัน มีความเชื่อถือกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ช่วยกันแก้ปัญหาในบางสถานการณ์ ร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ และมีอิทธิพลที่จะทำให้เกิดแนวโน้มเจตคติ ค่านิยมไปในทิศทางเดียวกัน และสนใจในความรู้สึกของเพื่อน

การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา

ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

เกรก (Craig, Grace J., 1979 p.91) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูคือ กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้ในการพัฒนา ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และความหวังของสังคม ตลอดจนการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของงานในสังคมนั้นๆ ด้วย

อาร์โนลด์ กรีน (Green ,Arnolf W., 1964 p.127) กล่าวว่า การอบรมให้รู้ระเบียบสังคมเป็นกระบวนการที่เด็กจะได้รับวัฒนธรรม และสร้างสมบุคลิกภาพกับความเป็นตัวของตัวเอง การอบรมเลี้ยงดู คือ การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม เป็นการถ่ายทอดวิถีวัฒนธรรม ซึ่งทำให้บุคคลแต่ละคนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสังคมที่ได้มีการจัดระเบียบอย่างดีแล้ว (อานนท์ อาภาภิรมย์, 2521 หน้า 64)

การอบรมเลี้ยงดู เป็นกระบวนการที่บุคคลต้องพบตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของทุกๆ ชีวิต การอบรมเลี้ยงดูช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ระเบียบต่างๆ ในสังคม สร้างสรรค์พฤติกรรมของบุคคล ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลภายใต้ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของสังคม (สุรางค์ จันทร์เอม, หน้า 89)

อาจสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการในการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมของบุคคลของสังคม เป็นเรื่องของการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ และวิธีการปฏิบัติของแต่ละครอบครัวแต่ละสังคม การอบรมเลี้ยงดูจัดเป็นสิ่งแวดล้อมประการหนึ่งของบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและจากกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม

การอบรมเลี้ยงดูทางสังคมมิได้มีเฉพาะวัยเด็ก แต่เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิตของมนุษย์ ผู้กระทำหน้าที่นี้อาจกระทำทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ จะมีผลบางประการต่อพฤติกรรมของเด็กในปัจจุบัน และศักยภาพของการกระทำในอนาคต พฤติกรรม การแสดงออกของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่

ทฤษฎีของการอบรมเลี้ยงดู

ฟรอยด์ (Freud, 1949, pp. 26-29) กล่าวว่า “เด็กคือบิดาของมนุษยชาติ” (Child is father of man) ทั้งนี้เพราะเด็กจะต้องเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต และจะเป็นผู้ให้กำเนิดเด็กรุ่นต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จรรยา สุวรรณทัต (2523, หน้า 52-57) ได้กล่าวว่า ครอบครัวซึ่งเป็นสังคมหน่วยแรกของเด็กจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการของเด็กตั้งแต่วัยแรกเริ่มและวัยต่อมา เพราะหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของครอบครัวคือ การอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อให้บุตรของตนเป็นคนที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งผลผลิตของการอบรมเลี้ยงดูนี้จะเป็นเสมือนฐานรองรับบทบาทอื่นๆ ต่อไป

เพียเจท์ (Piaget, 1932, อ้างใน นิภา ทองไทย, 2525, หน้า 12-13) เสนอขั้นตอนเกี่ยวกับการพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กว่า เด็กจะมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญามาตั้งแต่แรกเกิด จนถึงวัยที่มีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาอย่างสมบูรณ์เมื่ออายุ 15 ปี โดยพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กจะไม่มีการพัฒนาข้ามขั้น โดยจะพัฒนาตามลำดับอายุและตามลำดับขั้น แต่อัตราของการพัฒนาการจะแตกต่างกันในเด็กแต่ละคน โดยความแตกต่างนี้จะมาจากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ และสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อเด็กคือ พ่อ แม่ นั่นเอง เพราะช่วงวันต้นของชีวิตนี้เด็กใช้เวลาอยู่บ้านเป็นส่วนใหญ่

ไซมอนด์ (Symonds, อ้างใน ศิริพร หลิมศิริวงศ์, 2511 หน้า 25) ได้สรุปวิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่มีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กไว้หลายประการ คือ

1. บิดามารดาที่ปล่อยปละละเลย บุตรจะมีลักษณะเป็นคนก้าวร้าวเจ้าคิดเจ้าแค้น ชอบพูดปด ลักเล็กขโมยน้อย และชอบหนีโรงเรียน
2. บิดามารดาที่ประคบประหงมบุตรมากเกินไป บุตรจะเป็นคนที่มีลักษณะไม่ให้ความร่วมมือ ฟังตนเองไม่ได้ต้องฟังผู้อื่นอยู่เสมอ ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
3. บิดามารดาที่มีอำนาจเหนือบุตร บุตรจะเป็นคนเจ้าระเบียบ สุภาพเรียบร้อย อยู่ในโอวาท สามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี ว่านอนสอนง่าย สงบเสงี่ยม ขาดความคิดริเริ่ม และการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจ
4. บิดามารดาที่ยอมจำนนต่อบุตร บุตรจะขาดความรับผิดชอบ ไม่อยู่ในโอวาท เห็นแก่ตัวคือคิง และทำอะไรตามใจชอบ

มูสเซน และคาแกน (Mussen and Kagan, 1965, p.193) กล่าวว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูทารกของแม่มีผลต่อพฤติกรรม และความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจของทารกทั้งในปัจจุบันและอนาคต จากแนวคิดการอบรมเลี้ยงดูของนักจิตวิทยาดังกล่าว แสดงให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาการในวัยเด็ก ซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตทางด้านกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา และพฤติกรรมต่างๆของเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูแบบต่างๆ

การอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูอย่างเพียงพอจึงจะอบรมเลี้ยงดูเด็กได้ดีตามความประสงค์ที่ต้องการ การเลี้ยงดูมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ยาก เพราะมนุษย์มีพัฒนาการทางสมองสูงมีความสามารถในการคิด การตัดสินใจ และเลือกสรรได้ ดังนั้น การใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมหรือใช้การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่มีการปรับหรือยืดหยุ่นทฤษฎีแล้ว ก็จะทำให้การเลี้ยงดูไม่ได้รับผลสำเร็จ

ดวงกมล เวชบรรยงรัตน์ (2530, หน้า 552-553) ได้กล่าวว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูเป็นสภาพแวดล้อมของครอบครัวอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เพราะการอบรมเลี้ยงดูจะเป็นไปได้ตามเป้าหมายหรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมและการยอมรับการอบรมเลี้ยงดูนั้นๆ จากเด็ก ความเหมาะสมของวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่จะนำมาใช้กับเด็กแต่ละคนย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพและความพร้อมทางกายและจิตใจของเด็ก บางครั้งพ่อแม่ผู้ปกครองอาจจะต้องปรับปรุงวิธีการเลี้ยงดูหลายวิธีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเลี้ยงดูเด็กด้วย วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยทั่วไป กำหนดกว้างๆ ไว้ 3 วิธี คือ

1. **การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้อง** เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ ผู้ปกครองให้ความดูแลเอาใจใส่เด็กมากเป็นพิเศษ ที่คนไทยโดยทั่วไปมักเรียกว่า “ไข่ในหิน” พ่อแม่จะคอยปกป้องไม่ให้เด็กได้รับความกระทบกระเทือนเลยทั้งทางกายและจิตใจ เด็กที่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องมักขาดความพร้อมที่จะต่อสู้ด้วยตนเอง ชอบที่จะพึ่งพาผู้อื่นเสมอ ไม่เป็นตัวของตัวเอง แต่เด็กเหล่านี้จะเป็นเด็ก “หัวอ่อน” สอนง่ายอบรมง่าย เชื่อฟังผู้ใหญ่ ไม่ดื้อดิ่ง เด็กประเภทนี้มักจะปรับตัวเข้ากับผู้ใหญ่ได้ดี แต่กับเพื่อนๆ รุ่นเดียวกันมักจะเป็นที่รำคาญเพราะเพื่อนๆ ไม่อยากที่จะเป็นภาระดูแลเด็กประเภทนี้ เด็กจึงมักจะรู้สึกโดดเดี่ยว มีเพื่อนน้อย เก็บตัว มีความหวาดกลัวต่อสภาพแวดล้อมง่าย

2. **การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด** การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดมีความแตกต่างจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องในด้านตรงกันข้ามเลยทีเดียว กล่าวคือ พ่อแม่จะมีความเข้มงวดกับภารกิจในชีวิตประจำวัน ตลอดจนความคิด ความเชื่อและการกระทำต่างๆ ของเด็กเป็นอย่างมาก จนกระทั่งทำให้เด็กเกิดความหวาดกลัว ไม่กล้าและไม่แน่ใจในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆ ลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่ได้รับการอบรมแบบนี้ อาจจะแสดงออกได้ในสองลักษณะ คือ มีความหวาดกลัว ไม่กล้าตัดสินใจ และอีกประเภท คือ กล้าตัดสินใจอย่างบ้าบิ่น ลักษณะพฤติกรรมทั้งสองประการที่เกิดขึ้นนี้จะมีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมของเด็กที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต เด็กที่ได้รับการอบรมแบบเข้มงวดนี้ จะเป็นเด็กที่เคร่งครัดปฏิบัติตามระเบียบวินัย เพราะไม่กล้าตัดสินใจกระทำด้วยตนเอง แต่บางครั้งเมื่อถึงคราวจะต้องตัดสินใจในเรื่องที่ไม่มีระเบียบใดๆ รองรับก็จะทำไม่ได้ ส่วนพวกที่ตัดสินใจอย่างบ้าบิ่นก็จะไม่สนใจระเบียบวินัยเลย โดยจะใช้ตนเองเป็นหลัก กระทำตามที่ตนเองชอบ ละเลยกฎหมาย

3. **การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย** เป็นการอบรมที่ให้อิสระในการกระทำแก่เด็ก เด็กจะได้มีความคิดความอ่านตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม การฝึกประชาธิปไตยให้แก่เด็กต้องพึงระลึกถึงการสร้างความ

เข้าใจในเรื่องของประชาธิปไตยให้เด็กเข้าใจอย่างแท้จริง เช่น การที่จะให้เด็กรู้ว่าตนมีสิทธิที่จะทำอะไรๆ ได้ ก็ต้องบอกให้เด็กเรียนรู้ด้วยว่า การมีสิทธิเช่นนั้นเขาจะต้องมีหน้าที่พึงปฏิบัติอย่างไรบ้างเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธินั้นๆ โดยทั่วไป การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมักจะทำกันอย่างไม่ถูกต้อง คือแทนที่จะทำความเข้าใจกับเด็ก ทำข้อตกลงให้ยอมรับกันเสียก่อน กลับปล่อยให้เด็กทำอะไรตามความชอบใจ จนในที่สุดเด็กจะเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง จะเอาอะไรต้องให้ได้ดั่งใจ ถ้าไม่ได้ก็จะประท้วงแสดงความไม่พอใจ ซึ่งถ้าพ่อแม่ว่ากล่าว เด็กก็จะอ้างว่าพ่อแม่ไม่ให้อิสระ ไม่มีประชาธิปไตย แสดงให้เห็นว่าเด็กยังไม่เข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยดีพอ

รอยพิมพ์ อิสระพงศ์พันธ์ (2535, หน้า 16-21) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบด้วยกัน คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักความอบอุ่น เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ให้ความสำคัญกับบรรยากาศในครอบครัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับสุขภาพทั้งทางกาย และจิตของเด็ก และส่งผลไปยังด้านการเรียนของเด็กด้วย เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูด้วยการให้ความรัก ความเข้าใจ ให้การสนับสนุนให้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ จะเป็นผู้ที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีกว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หรือปล่อยปละละเลย หรือใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล หรือเรียกร้องและคาดหวังจากเด็ก เด็กที่ถูกอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักมากและมีการควบคุมพอสมควร จะสามารถพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรมในด้านสังคมที่พึงปรารถนามากที่สุด คือ ชอบสังคม มีความคิดสร้างสรรค์ ก้าวร้าวพอสมควรที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ แสดงบทบาทของผู้ใหญ่ได้ง่าย รักษากฎ มีการปรับตัวดี พึ่งพาตนเองได้ มีความรับผิดชอบในตนเองสูง มีวินัยในตนเองสูง มีลักษณะเป็นผู้นำ มีเหตุผล และการตัดสินใจจริยธรรมสูง รวมทั้งมีสติปัญญาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ในกรณีที่เด็กถูกอบรมแบบรักมากแต่ก็ถูกควบคุมมากด้วย เด็กกลุ่มนี้จะมีลักษณะเชื่อฟังและพึ่งพาผู้ใหญ่ สุภาพอ่อนน้อม สะอาด มีความก้าวร้าวต่ำ รักษากฎมากกว่ากลุ่มแรก ไม่ค่อยเป็นมิตร ขาดความคิดสร้างสรรค์ และเื้อื่อเพื่อต่อกลุ่มและผู้อื่น ส่วนเด็กที่ถูกอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักน้อยแต่ควบคุมมาก จะมีปัญหาประเภทโรคจิตโรคประสาท ชอบทะเลาะวิวาทกับเพื่อน ขี้อาย หลบหลีกสังคม ก้าวร้าวสูง มีความรับผิดชอบต่ำ มีวินัยในตนเองต่ำ และมีสติปัญญาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ยิ่งถ้าเด็กอยู่ในครอบครัวที่ให้ความรักน้อย และขาดการควบคุมอีกด้วย เด็กเหล่านี้จะมีปัญหาประเภทอาชญากรรมได้ง่าย เช่น คดียาเสพติด มั่วสุม ไม่ยอมทำตามกฎเกณฑ์ มีความก้าวร้าวต่อสังคมสูง มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ และมีลักษณะรับผิดชอบต่ำ มีเหตุผลและการยอมรับเชิงจริยธรรมต่ำ

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบการฝึกฝนระเบียบวินัยในตนเอง วินัยเกิดจากความต้องการที่จะประสานความต้องการของตน ของบุคคลอื่นและของสังคมเข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ดังนั้น จุดมุ่งหมายของวินัยจึงไม่ใช่การจำกัดเสรีภาพของเด็ก แต่เป็นการให้เสรีภาพแก่เด็กในขอบเขตที่เด็กสามารถจัดการได้ ด้วยเหตุนี้ วินัยจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นยิ่งในการพัฒนา เพราะเด็กยังไม่สามารถตัดสินใจได้ว่า การกระทำของตนนั้นถูกหรือผิดอย่างไร วินัยจะเป็นเครื่องช่วยแนะแนวความประพฤติอย่างรับผิดชอบของเด็กในอนาคต ตามปกติแล้ว พ่อแม่ และครูอาจารย์จะเป็นผู้ตั้งระเบียบวินัยขึ้นใช้บังคับเด็ก เพื่อแสดงจุดมุ่งหมายหรือลักษณะแบบแผนความประพฤติที่ผู้ใหญ่ต้องการให้เด็กประพฤติ ดังนั้นวินัยของเด็กแต่ละคนที่ผู้ใหญ่ของเขากำหนดย่อมเป็นสิ่งที่แสดงว่าเขาเข้าใจเด็กของเขาได้ดีเพียงไร การตั้งวินัยจึงจำเป็นต้องกระทำอย่างระมัดระวังและเข้าใจธรรมชาติของเด็กดีพอ คือต้องให้พอดีกับขั้นพัฒนาการของเด็ก

วินัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วินัยในตนเอง คือ กระบวนการ หรือวิธีการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง โดยเป็นผู้แนะนำตนเองให้ประพฤติตามแนวทางที่เลือกที่ดี
2. วินัยในหมู่คณะ คือ การใช้ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นเครื่องมือรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดสถานที่ชักจูงให้มีการปฏิบัติงานโดยมุ่งถึงผลสำเร็จอันดีงามในการปฏิบัติงานใดๆ ก็ตาม

วินัยทั้งสองประเภทล้วนแต่มีความสำคัญ และจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม แต่วินัยในตนเองมีความสำคัญและจำเป็นมากกว่า เพราะจะเป็นพื้นฐานไปสู่ความมีวินัยในหมู่คณะและในสังคมต่อไป

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง แบบลักษณะการปฏิบัติของมารดา โดยการอธิบายเหตุผลในขณะที่สนับสนุนและห้ามปรามการกระทำของลูก เด็กจะรู้สึกว่าได้รับการปฏิบัติจากบิดา มารดา หรือผู้ดูแลด้วย ความรัก ความห่วงใย ยอมรับความคิดเห็น ให้ความช่วยเหลือ ให้ความยุติธรรม มีอิสระ ได้รับความเอาใจใส่ ยอมรับความสามารถและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเด็ก เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลจะมีลักษณะดังนี้

รู้จักใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูง

มุ่งอนาคตสูง (อดทนรอได้ เล็งการณ์ไกล บังคับตนเองได้)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นรินทร์ บุญชู (2532) ศึกษาลักษณะการเรียนรู้โดยการนำตนเองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยกำแพง เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับตัวแปรทางด้าน เพศ คณะที่ศึกษา เหตุผลในการเข้าศึกษา วิธีการเรียน ผลการศึกษา และการประกอบอาชีพขณะศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่แจ้งจบสำเร็จการศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปี การศึกษา 2530 จำนวน 1,054 คน จาก 7 คณะ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบทดสอบที่ สร้างขึ้นโดยดัดแปลงจากแบบวัดระดับความพร้อมในการเรียนรู้โดยการนำตนเอง (Self-Directed Learning Readiness Scale Form A) ของกลุกลีเอลมีโน (Guglielmino, L.M. 1977) ซึ่งทดลองใช้กับ กลุ่มตัวอย่าง ได้ค่าความเชื่อมั่น .84 แล้วได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ สกัดตัวประกอบด้วยวิธี องค์ประกอบสำคัญ และหมุนแกนองค์ประกอบแบบอโรโกนอนด้วยวิธีแวนแมกซ์ ได้ องค์ประกอบของความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง 8 ด้าน คล้ายคลึงกับผลการวิจัยของ Guglielmino ผลการวิจัยสรุปได้ว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงมีลักษณะการเรียนรู้ด้วย ตนเองอยู่ในระดับสูง 2 ด้านคือ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ และการมีความรับผิดชอบต่อการ เรียนรู้ของตนเอง อยู่ในระดับกลาง 6 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ การมองอนาคตในแง่ ดี มีความรักในการเรียน มโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ มีความคิด สร้างสรรค์ สามารถใช้ทักษะขั้นพื้นฐานและทักษะการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มและเรียนรู้ได้ด้วย ตนเอง จากการศึกษาศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อการเรียนรู้ พบว่าคณะที่ศึกษา และผลการศึกษาที่ ต่างกันจะมีระดับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองแตกต่างกัน นักศึกษาชายมีระดับความพร้อม ในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมากกว่านักศึกษาหญิง ส่วนตัวแปรอื่นๆ อีก 3 ด้าน คือ เหตุผลที่เข้า ศึกษา วิธีการเรียน และการประกอบอาชีพขณะศึกษาไม่แตกต่างกัน

ศศิธร กุลศิริสวัสดิ์ (2537) ได้ศึกษาระดับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง ของนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรกรรม กรมอาชีวศึกษา โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนามาจากแบบวัด Self-Directed Learning Readiness Scale (SDLRS) ของ Guglielmino กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา จำนวน 418 คน จากวิทยาลัยเกษตรกรรมชัยนาท วิทยาลัยเกษตรกรรมชลบุรี และศูนย์ฝึกอบรม วิศวกรรมเกษตรกรรม ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมนักศึกษามีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วย การชี้นำตนเองระดับสูง เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง จำแนกตามเพศ อาชีพของผู้ปกครอง อาชีพที่นักศึกษาคาดหวังขนาดวิทยาลัย และประเภท สถานศึกษา พบว่า มีระดับความพร้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001, .003 และ .007 ตามลำดับ

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) ได้ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย กลุ่มตัวอย่างคือ บุคคลซึ่งประสบความสำเร็จในวิชาชีพของตน โดยไม่ได้รับการศึกษาหรือเรียนจากสถาบันการศึกษาในสาขาวิชานั้นๆ เป็นบุคคลซึ่งได้รับการยอมรับจากท้องถิ่นหรือสถาบัน หรือเป็นบุคคลที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นคนซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชานั้นๆ จำนวน 30 คน จากภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย โดยวิธีการจับฉลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยจัดทำขึ้นจำนวน 1 ชุด ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ประวัติชีวิตตั้งแต่วัยเด็กโดยละเอียด และลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา จากการวิจัยพบว่า คุณสมบัติของคนไทยซึ่งเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ต้องเป็นคนช่างสังเกต ช่างคิด ช่างวิเคราะห์ เมื่อมีปัญหาในการเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีการคิด แบบลองทำด้วยตนเองก่อน หากทำไม่ได้จะสอบถามจากผู้รู้ แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้คือ การทดลองด้วยตนเอง ผู้รู้ หนังสือเพื่อน และการดูงาน สำหรับปัจจัยซึ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองคือบุคลิกภาพของพ่อแม่หรือบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด วิธีสร้างสิ่งแวดล้อมเมื่อเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่ และวิธีการสอน สถาบันครอบครัว โดยเฉพาะบิดามารดา เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองในสังคมไทย ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองมิได้เกิดขึ้นในบุคคลทุกคนแต่เป็นสิ่งที่อาจทำให้เกิดขึ้นได้ ถ้ามีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา

นฤมล เกื่อนมา (2539) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในวิทยาลัย กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 634 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามวัดความพร้อมใน (SDLRS) การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยดัดแปลงจาก Self-Directed Learning Readiness Scale ของ Guglielmino ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะคิดต่อวิชาชีพ สภาพแวดล้อมในวิทยาลัยด้านหลักสูตร อาจารย์ เพื่อน และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พัชรี มะแสงสม (2544) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่สัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตัวแปรอิสระที่ศึกษาได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน และการอบรมเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 489 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามวัดเจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู และแบบสอบถามวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองที่สร้างขึ้นตามแนวแบบวัด Self-Directed Learning Readiness Scale (SDLRS) ของ Guglielmino

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน เพศ การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยส่งผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลยส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สุทธาสินี ใจเย็น (2545) ได้ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาในโรงเรียนที่เปิดสอนระบบการศึกษาทางไกลในเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งตัวแปรเป็น 3 ด้านคือ ตัวแปรด้านส่วนตัว ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน ลักษณะมุ่งอนาคต ตัวแปรด้านครอบครัว ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับสมาชิกในครอบครัว การสนับสนุนทางการเรียนแก่นักศึกษาของผู้ปกครอง ความคาดหวังของผู้ปกครอง ตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ได้แก่ บรรยากาศทางการเรียน ได้แก่ บรรยากาศทางการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาในโรงเรียนที่เปิดสอนระบบการศึกษาทางไกลในเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2544 จำนวน 280 คน เป็นนักศึกษาชาย 140 คน เป็นนักศึกษานหญิง 140 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามตัวแปรที่เกี่ยวกับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน ลักษณะมุ่งอนาคต สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การประกอบอาชีพ บรรยากาศการเรียนการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ เพศชาย เพศหญิง อายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคาดหวังของผู้ปกครอง สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน และตัวแปรที่ส่งผลต่อความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับสมาชิกในครอบครัว เพศหญิง ลักษณะมุ่งอนาคต ซึ่งตัวแปรทั้ง 4 นี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ร้อยละ 58.90

งานวิจัยในต่างประเทศ

แมคคาร์ที (McCarthy.1985 : 3279-A) ได้ศึกษาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกคณิตศาสตร์ ระหว่าง นักศึกษาอายุน้อย กับนักศึกษาอายุมาก โดยใช้ SDLRS และ MAS (The Math Altitude Scale) กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 183 คน ประกอบด้วย นักศึกษาที่มีอายุน้อย 110 คน และนักศึกษาที่มีอายุมาก 73 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีอายุน้อยมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับปานกลาง และมีเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ในเชิงลบ นักศึกษาที่มีอายุมากมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับสูงกว่า และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาคณิตศาสตร์ แต่ยังไม่มีความกังวลต่อการเรียน เช่นเดียวกับนักศึกษาที่มีอายุน้อย และความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ไม่มีความสัมพันธ์กัน

เรย์โนลด์ (Reynolds. 1986 : 3571) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับเหตุผลหรือแรงจูงใจในการเข้าศึกษาของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนนอกเวลาในวิทยาลัยชุมชน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจำนวน 95 คน มีอายุเฉลี่ย 35.17 ปี เครื่องมือที่ใช้คือ DDLRS และ EPS (Education Participation Scale) ผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับแรงจูงใจด้านพุทธิปัญญามีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก โดยประสบการณ์และสิ่งปะทะที่ท้าทายต่างๆ ในชีวิตเป็นอิทธิพลที่สำคัญ และระบุว่าความสนใจทางพุทธิปัญญาเป็นเหตุผลสำคัญในการเข้าร่วมโปรแกรม

เมอเรย์ (Murray, 1987, p.108-112) ได้ศึกษาผลการฝึกความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี โดยเปรียบเทียบคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาที่ได้รับการฝึกกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกทักษะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 2 กลุ่ม กลุ่มทดลองประกอบด้วยนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี 67 คน กลุ่มควบคุมกลุ่มแรกประกอบด้วยนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี 18 คน จากวิทยาลัยทางด้านศิลปะ ซึ่งไม่ได้รับการฝึกด้านทักษะ ส่วนกลุ่มควบคุมกลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยนักศึกษาพยาบาล 9 คน จากมหาวิทยาลัยเดียวกันกับกลุ่มทดลอง แต่ไม่ได้รับการฝึกทักษะ ผลการทดลองพบว่า คะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และกลุ่มที่ฝึกทักษะกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกทักษะมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

โพสเนอร์ (Posner. 1990 : 813-A) ได้ศึกษาการเรียนรู้ด้วยตนเอง การรับรู้ความสามารถทางการเรียนและการปรับตัวของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมแบบเปิด (An open alternative high school) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เจตคติต่อการเรียนและลักษณะนิสัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนจบการศึกษา และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถทางการเรียนกับการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนที่เข้าโครงการการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านสถานภาพส่วนตัวและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยใช้เครื่องมือ The self-perception profile for adolescents (Harter. 1988) , A scale of intrinsic versus extrinsic orientation in the classroom (Harter. 1980) และ The self-directed learning readiness scale (Guglielmino, L.M. 1977) กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 149 คน จาก 5 ระดับชั้น ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เจตคติต่อการเรียนและลักษณะนิสัยค่อยๆ เปลี่ยนแปลงทีละน้อยในขั้นตอนแรกของการเรียน และเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเรียนจบโครงการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่า 1 โครงการขึ้นไป นักเรียนมีการรับรู้ความสามารถทางการเรียนสูงขึ้น และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง องค์ประกอบที่จะทำให้โครงการการเรียนรู้ด้วยตนเองสมบูรณ์ขึ้น ได้แก่ การจัดสถานการณ์การเรียนรู้ที่ท้าทาย ให้อิสระแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ต่างๆ การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเห็น และมีความสนใจในการเรียน การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเองจะต้องให้การสนับสนุนที่ดี โดยให้โอกาสและอิสระแก่ผู้เรียน

เชลลีย์ (Shelley. 1991 : 4190-A) ได้ทำการวิจัยความสัมพันธ์ของลักษณะการพึ่งพาผู้อื่นและความมีอิสระในตนเองของผู้ใหญ่กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการพึ่งพาผู้อื่น และความมีอิสระในตนเองของผู้ใหญ่กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ศึกษาความสัมพันธ์ของความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับเกรดเฉลี่ยชั้นปีที่ศึกษา อายุ และเพศ โดยใช้แบบสอบถามวัดความสัมพันธ์กับกลุ่ม The Group Embedded Figures Test (GEFT) วัดลักษณะการพึ่งพาผู้อื่น และความมีอิสระในตนเอง และแบบวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง Self-directed learning readiness scale (SDLRS) โดยนำแบบวัดทั้งสองไปใช้กับนักศึกษาวิทยาลัยครู จำนวน 204 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) คะแนนของ SDLRS และคะแนน GEFT มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) คะแนนของความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองมีความสัมพันธ์กับชั้นปีที่ศึกษาและอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) คะแนนของความสัมพันธ์กับกลุ่มมีความสัมพันธ์กับชั้นปีที่ศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และคะแนนความสัมพันธ์กับกลุ่มและอายุ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ฮัดสปัธ (Hudspeth. 1992 : 3514-A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสอนของครูกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนในวิทยาลัยชุมชนในรัฐมอนทานา และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร อายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับมัธยมศึกษา เพศ และความตั้งใจ กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมโดยใช้ Pretest เป็นตัวแปรร่วม (Covariate) ในการวัด Posttest การวิจัยนี้ทำขึ้นในเดือนกันยายน 1989 ถึงเดือนมิถุนายน 1990 ในวิทยาลัยชุมชนมอนทานา 3 แห่ง และวิทยาลัยชุมชนวอชิงตัน 1 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ คือ Self-Directed Learning Readiness Scale (SDLRS) ของ Guglielmino ใช้วัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน และใช้ The Principles of Adult Learning Scale (PALS) เพื่อวัดรูปแบบการสอนของครู โดยครูผู้สอนจะไม่ได้รับข้อมูลหรือคำแนะนำเกี่ยวกับความคิดรวบยอดของรูปแบบการสอน และครูผู้สอนใช้วิธีสอนนักเรียนในชั้นเรียนของตนอย่างที่เคยสอน ผลการวิจัยพบว่า อายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับมัธยมศึกษา และความตั้งใจ มีผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนรูปแบบการสอน และเพศไม่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน

ดิกสัน (Dixon. 1995 : 1789-a) ได้ศึกษาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความเป็นทางการในการเรียน และประสบการณ์การเรียนรู้ โดยศึกษากับนักเรียนชาย และนักเรียนหญิง จำนวน 228 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในโปรแกรมการเรียนสายสามัญ และสายอาชีวศึกษาทั้งหมด 21 โปรแกรมของ Michigan Correctional Institute ในรัฐมิชิแกน โดยวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แบบวัด Self-Directed Learning Readiness Scale (SDLRS) ระดับของความเป็นทางการที่ผู้เรียนต้องการในการเรียน และประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับ ผลการวิจัย พบว่า การเรียนรู้ที่เป็นทางการต่ำ ทำให้เกิดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าการเรียนรู้ในสภาพการเรียนที่เป็นทางการสูง แต่ไม่พบความสัมพันธ์ในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับระดับของความเป็นทางการในการเรียน และความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับประสบการณ์การเรียนรู้ แต่พบความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับอายุและเพศของผู้เรียน สำหรับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ไม่สามารถทำนายได้ด้วยระดับความเป็นทางการในการเรียนหรือประสบการณ์การเรียนรู้ได้

วูด (Wood, 1996 : 1257) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความท้อถอยในการมีส่วนร่วมและความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้แบบวัด Self-Directed Learning Readiness Scale (SDLRS) และ Deterrent to Participation Scale กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ที่สนใจโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่อง พบว่า ผู้ที่เกิดความท้อถอย ขาดความเชื่อมั่นจะมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีผลต่อความท้อถอยและความพร้อมคือ ความแตกต่างระหว่างสังคมเข้าเรียนก่อนถึงวัยอันสมควร

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาทั้งหมด พบว่ามีตัวแปรหลายตัวแปรที่น่าจะส่งผลกระทบต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน ลักษณะมุ่งอนาคต สิ่งแวดล้อมทางการเรียน ได้แก่ บรรยากาศการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและค้นคว้าตัวแปรที่เป็นปัจจัยด้านคุณลักษณะในตนเอง ในด้าน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การเห็นคุณค่าในตนเอง ลักษณะมุ่งอนาคต ความเป็นผู้นำ และตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ในด้านบรรยากาศการเรียนการสอน สัมพันธภาพกับครู สัมพันธภาพกับเพื่อน การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา เนื่องจากว่านักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีคุณลักษณะพิเศษ ที่โดดเด่นอย่างเห็นได้ชัดในด้านการเป็นผู้นำ และรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (แสงหล้า และคณะ, 2548) ซึ่งมีรูปแบบการเรียนรู้แบบอิสระอยู่ในระดับมาก ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีลักษณะการเรียนรู้แบบชอบคิดด้วยตนเอง ทำงานด้วยตนเองเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เรียนรู้ในเรื่องที่ตนเห็นว่าสำคัญ ดังนั้นเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้สามารถตอบจุดประสงค์ของการวิจัยได้อย่างมีถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาตัวแปรที่เป็นปัจจัยด้านคุณลักษณะในตนเอง และสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่กล่าวมาข้างต้น

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงภาพ

